

JURIDISKA INSTITUTIONEN
Stockholms universitet

**Prövningen av om det barn
som anses sakna straffrättslig
ansvarsförmåga har begått ett
brott**

– en undersökning av institutet bevistalan

Karolina Mangs

Examensarbete i processrätt, 30 hp
Examinator: Katrin Lainpelto
Stockholm, Vårterminen 2018

Stockholms
universitet

Abstract

A child under the age of 15 who commits a crime cannot be sentenced to any punishment for the crime. The age of criminal responsibility is a clear starting point in The Swedish Penal Code motivated by the notion that children under this age have not developed a sufficient sense of responsibility. Although these children have no criminal responsibility, the court may, under certain conditions, in a judicial proceeding examine whether a child under the age of 15 has committed a crime. The purpose of this paper is to analyze whether, from a criminal procedure point of view, there is reason to examine if a child under the age of 15 has committed a crime. The starting point for the study is the judicial procedure in 38 § LUL (*Sw: bevistalan*) and possible challenges with this procedure.

For this purpose I use a legal dogmatic method (*Sw: rättsdogmatisk metod*). The essay is therefore based on statutory law, preparatory works, precedents and legal literature. The essay also contains an exemplifying section with case law from the Swedish District Courts and the Courts of Appeal.

I conclude that the judicial procedure in 38 § LUL (*Sw: bevistalan*) contains two different functions. Partly it fills a function in the societal responsibility of child protection and partly it fills a function as a procedural safeguard. The procedure in court involves examining whether all the elements of a crime are proven and the evidentiary requirement is probably *beyond reasonable doubt*. Furthermore I conclude that the presumption of innocence does not in itself require a judicial procedure, although there are still reasons for a judicial procedure based on general legal security arguments. At the same time, such a procedure is challenging in view of the special status of children under the age of 15 in criminal law.

Innehållsförteckning

Förkortningar	1
1 Vad, hur och varför	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Avgränsningar	4
1.4 Metod och material	5
1.5 Disposition	9
2 Rättsliga utgångspunkter i straffprocessen för barn under 15 år	10
2.1 Inledning	10
2.2 Straffbarhetsåldern och dess innebörd	11
2.3 Straffprocessen för barn under 15 år – en perspektivförskjutning från socialrätt till straffrätt?	13
2.4 Straffprocessens funktioner i allmänhet	16
2.5 Särskilt om oskyldighetspresumtionen	17
2.5.1 Inledning	17
2.5.2 Den misstänktes rätt att inte framställas som skyldig innan domstolen fastställt skulden enligt lag	18
2.5.2.1 Oskyldighetspresumtionens innebörd i EKMR	18
2.5.2.2 Oskyldighetspresumtionens innebörd i Barnkonventionen	21
3 Bevistalan och vägen dit	22
3.1 Inledning	22
3.2 Brottsutredningar enligt 31 § LUL	22
3.2.1 Förutsättningar för att inleda en utredning	22
3.2.2 Förfarandet vid utredningen	24
3.2.3 Utredningens omfattning och avslut	26
3.3 Bevistalan enligt 38 § LUL	28
3.3.1 Inledning	28
3.3.2 Domstolens prövning	28
3.3.2.1 Vad innefattar domstolens prövning av en bevistalan?	28
3.3.2.2 Vilket beviskrav gäller vid en bevistalan?	30
3.3.3 Förutsättningar för att väcka bevistalan	33
3.3.4 Särskilt om negativ bevistalan	36
3.3.5 Handläggningen i domstol	37

3.3.6 Rättegångskostnader, överklagande m.m.....	38
3.4 Bevistalan i praktiken: två exemplifierande avgöranden	38
3.4.1 Inledning	38
3.4.2 Mordet på en skolgård i Limhamn	38
3.4.3 Mordet på en gård i Derome	40
3.4.4 Kommentar	43
4 Sammanfattande diskussion.....	46
4.1 Inledning	46
4.2 Bevistalan i det straffprocessrättsliga systemet.....	47
4.3 Eventuella utmaningar med institutet - särskilt om skuld.....	50
4.4 Oskyldighetspresumtionens betydelse för utredningen och prövningen av om ett barn under 15 år har begått brott	51
4.5 Finns det ur straffprocessuell synpunkt anledning att i domstol pröva om ett barn under 15 år har begått brott?	55
5 Slutord	58
Källförteckning	60

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	FN:s kommitté för barnets rättigheter
BrB	Brottsbalken (1962:700)
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakommissionen	Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
JO	Justitieombudsmannen
JT	Juridisk Tidskrift
Konventionslagen	Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
LUL	Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
LVU	Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
NJA	Nytt juridiskt arkiv avdelning I
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
Åklagarförordningen	Åklagarförordningen (2004:1265)

1 Vad, hur och varför

1.1 Bakgrund

Den 16 augusti 1998 hittades en fyraåring död i Arvika. Två syskon, fem och sju år gamla, misstänktes för mord. Två månader senare meddelade polisen i ett pressmeddelande att fallet var löst, de misstänkta barnen hade erkänt att de dödat fyraåringen.¹ Eftersom barn som begår brott före 15 års ålder enligt 1 kap. 6 § BrB inte får dömas till påföljd för brottet, lades utredningen i det s.k. Kevinfallet ned med motiveringen att de misstänkta barnen inte hade fyllt 15 år ”vid gärningen”.²

Frågan hur barn som misstänks för brott ska hanteras i rättsväsendet är en fråga som ständigt är föremål för debatt. Skälet till detta torde vara att synen på barn som begår brott är dubbel. Utgångspunkten att barn under 15 år saknar straffrättslig ansvarsförmåga och därför inte får dömas till någon straffrättslig påföljd är klar.³ Samtidigt framhålls barn- och ungdomsbrottsligheten ofta som ett av våra stora och växande samhällsproblem.⁴ Till följd av detta är utgångspunkten att samhället i flera fall måste ingripa i dessa barns liv för att bryta en negativ utveckling.⁵ Eftersom dessa barn inte ska hållas straffrättsligt ansvariga är det primärt socialtjänstens ansvar att vid behov ingripa med insatser när ett barn misstänks för brott.⁶

Trots socialtjänstens primära ansvar har den straffrättsliga processen successivt utvecklats mot att polisen i allt fler fall ska utreda även brott som misstänks vara begångna av barn under 15 år.⁷ Senast i mars 2018 uppmanade riksdagen regeringen att vidta åtgärder för att polisen ska utreda fler brott som misstänks vara begångna av barn under 15 år. Detta för

¹ Åklagaren uttalade även i en intervju med DN att barnens skuld var ställd bortom allt tvivel och att en bevisalan därför inte var aktuell, se Dagens Nyheter, *Två små barn pekades ut som mördare*.

² Mot två andra underåriga som var misstänkta i fallet lades brottsundersökningarna ned med motiveringen att barnen var ”oskyldiga”, se JO dnr 3556-1998, s. 63.

³ 1 kap. 6 § BrB; Jareborg & Zila, *Straffrättens påföljdslära*, s. 18.

⁴ Estrada, *Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur*, s. 27-28. Se även prop. 1983/84:187 s. 8, där beredningens utgångspunkt är denna: ”Även om den officiella kriminalstatistiken är så utformad att den inte genomgående omfattar ungdomar som inte uppnått straffbarhetsåldern 15 år, anses det inte råda någon tvekan om att brottsligheten bland barn och ungdom har ökat”.

⁵ Jfr Socialstyrelsen, *Handbok för socialtjänsten, Barn och unga som begår brott*, 2009, s. 16.

⁶ Detta kan ske antingen frivilligt i enlighet med SoL eller med tvång i enlighet med LVU.

⁷ Detta genom lagändringar år 1985 och 2010, se prop. 1983/84:187 och prop. 2009/10:105.

att motverka utvecklingen mot en ökad gängkriminalitet med brott som begås av unga.⁸ Samtidigt som straffprocessen för barn under 15 år har utvecklats till följd av samhällets behov av en effektiv brottsbekämpning, har även behovet av rättssäkerhet och att skydda dessa barn mot obefogade övergrepp från staten uppmärksammats i allt högre grad. Inte minst till följd av medias granskning av Kevinfallet⁹ som i mars 2018 visade sig vara en rättsskandal.

Nästan 20 år efter att syskonen pekades ut som skyldiga till mordet på den fyraåriga Kevin, beslutade åklagaren att avföra syskonparet från alla misstankar. Av åklagarens beslut framgår att syskonen blev felaktigt utpekade för att ha begått mord och att bevisningen i fallet tvärtom talar med betydande styrka mot att syskonen orsakat fyraåringens död, eller ens varit närvarande när det inträffade.¹⁰

Kevinfallet och ytterligare ett av media granskat fall där ett barn misstänktes för mord,¹¹ har väckt frågan om vilket skydd barn under 15 år har mot rättsliga övergrepp från staten. I en skrivelse, föranledd av de två fallen, uppmanar t.ex. Barnombudsmannen regeringen att se över rättssäkerheten i processen för barn under 15 år och bl.a. skriva in oskyldighetspresumtionen i LUL.¹² Detta för att säkerställa att alla barn ska betraktas som oskyldiga tills dess att domstol har fastställt motsatsen.¹³

För barn under 15 år som misstänks för brott är emellertid utgångspunkten att någon domstolsprövning av skuldfrågan inte sker. Åklagaren kan under vissa särskilt angivna omständigheter väcka en s.k. bevistalan enligt 38 § LUL och domstolen ska då pröva om barnet har begått det aktuella brottet. Institutet bevistalan som infördes i samband med BrB:s ikraftträdande år 1965¹⁴ är emellertid utformat för en restriktiv användning och har i praktiken, så vitt känt, inte aktualiserats förrän år 2015.¹⁵

⁸ Justitieutskottets betänkande 2017/18:JuU18: Unga lagöverträdare.

⁹ Se t.ex. Dagens Nyheter, *Två små barn pekades ut som mördare*.

¹⁰ Angående detta stycke, se Åklagarmyndigheten, *Beslut i Kevinfallet*. Av ett pressmeddelande framgår att det är tveksamt om det överhuvudtaget har rört sig om ett brott och att de slutsatser polisen drog år 1998 inte hade stöd i den tillgängliga bevisningen, se Åklagarmyndigheten, *Pressmeddelande*.

¹¹ Det s.k. Hovsjöfallet, se t.ex. Dagens Nyheter, *Beslut om Hovsjöfallet dröjer*.

¹² Barnombudsmannen, *Grundläggande mänskliga rättigheter för barn som misstänks för brott*.

¹³ Oskyldighetspresumtionen finns t.ex. reglerad i artikel 6.2 EKMR och artikel 40.2 (b)(i) Barnkonventionen.

¹⁴ Prop. 1964:10.

¹⁵ Malmö tingsrätts dom den 6 februari 2015 i mål nr B 7420-14.

De massmedialt uppmärksammade fallen och den efterföljande diskussionen har åter kastat ljus på institutet bevistalan och frågan om vilken möjlighet domstolen har och bör ha att pröva frågan om ett barn under 15 år har begått ett brott.¹⁶ Denna fråga är inte helt okomplicerad eftersom barn kan sägas vara speciella i straffrätten och bevistalan kan sägas vara speciellt i straffprocessen. Med bakgrund av att allt fler barn under 15 år utreds av polisen och att rättssäkerheten för dessa barn kan ifrågasättas, finns det emellertid all anledning att undersöka vad en bevistalan innebär, vad syftet med institutet är, vilken betydelse oskyldighetspresumtionen har för dessa barn och huruvida det finns skäl för att domstol ska pröva om ett barn under 15 år har begått brott.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att analysera och diskutera huruvida det ur straffprocessuell synpunkt finns anledning att i domstol pröva om ett barn under 15 år har begått brott. Utgångspunkten för studien är institutet bevistalan i 38 § LUL och eventuella utmaningar med institutet. För att uppnå syftet ska följande frågeställningar behandlas.

1. Vilka rättsliga utgångspunkter ligger till grund för straffprocessen för barn under 15 år som misstänks för brott? Särskilt fokus ligger på åldern för straffbarhet och straffprocessens funktioner.
2. Vad innebär en bevistalan enligt 38 § LUL och vad är syftet med detta institut?
3. Vilken betydelse har oskyldighetspresumtionen i artikel 6.2 EKMR och artikel 40.2 (b)(i) Barnkonventionen för utredningen och prövningen av om ett barn under 15 år har begått brott?

1.3 Avgränsningar

När ett barn under 15 år misstänks för brott är straff-, process- och socialrätten nära förbundna och i flera delar beroende av varandra.¹⁷ Av utrymmesskäl och för att skapa koncentration till det straffprocessrättsliga ämnet behandlas emellertid inte de socialrättsliga frågorna närmare i föreliggande arbete.

¹⁶ Fredrik Wersäll (f.n. hovrättspresident) har t.ex. uttalat att en grundprincip kanske borde vara att bevistalan väcks när ett barn misstänks för dödligt våld, se Dagens Nyheter, *Polis ska inte avgöra skuldfrågan*.

¹⁷ En insats enligt SoL eller LVU kan t.ex. vara en direkt följd av att barnet av polisen eller åklagaren bedöms ha varit delaktig i en viss brottslig gärning, se t.ex. prop. 2009/10:105 s. 27.

I straffprocessen i allmänhet, och för barn under 15 år, torde det finnas oändligt många rättsliga utgångspunkter. De rättsliga utgångspunkter som behandlas i föreliggande arbete är enbart de som bedöms vara av relevans för frågan om det ur straffprocessuell synpunkt finns anledning att i domstol pröva om ett barn under 15 år har begått brott. De rättsliga utgångspunkter som behandlas är därför åldern för straffbarhet, utvecklingen av det straffprocessrättsliga systemet för barn under 15 år, straffprocessens funktioner och oskyldighetspresumtionens innebörd.

Oskyldighetspresumtionen är en rättssäkerhetsprincip som består av flera aspekter. Utöver att den som misstänks för brott har en rätt att inte framställas som skyldig förrän skulden fastställts enligt lag, medför denna rättssäkerhetsprincip även att bevisbördan i fråga om den misstänktes skuld ska vila på åklagaren och att den som misstänks för brott har rätt att tåga och inte vittna mot sig själv.¹⁸ För att skapa koncentration till ämnet behandlas emellertid oskyldighetsprincipen enbart utifrån den misstänktes rätt att inte framställas som skyldig förrän skulden fastställts enligt lag, och endast de aspekter som bedöms vara relevanta i förhållande till det straffprocessrättsliga system som gäller för barn under 15 år.

1.4 Metod och material

I denna uppsats undersöks, fastställs och analyseras rättsläget beträffande institutet bevis-talan i 38 § LUL ur olika perspektiv, bl.a. i förhållande till oskyldighetspresumtionen. Vid denna undersökning har jag valt att använda den rättsdogmatiska metoden eftersom denna metod lämpar sig för en analys av ett rättsligt institut utifrån gällande rätt. Den rättsdogmatiska metoden kan i korthet beskrivas med att den syftar till att fastställa vad som i ett visst avseende är gällande rätt.¹⁹ Detta sker genom en analys av de allmänt accepterade rättskällorna, d.v.s. lag, förarbeten, rättspraxis och litteratur.²⁰ Lag och rättspraxis ska uppfattas i vid mening och innefattar därmed även europarättsligt material och internationella konventioner.²¹ Vid tolkningen av lagen används olika hjälpregler som t.ex. mot-

¹⁸ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 327-339.

¹⁹ Jfr Kleinemans och Jareborgs beskrivning av rekonstruktionsövningen som syftar till att söka svar på ett rättsligt problem genom att applicera en rättsregel (som har rekonstruerats fram) på problemet, se Jareborg, *Rättsdogmatik som vetenskap*, s. 4 och Kleineman, *Rättsdogmatisk metod*, s. 21.

²⁰ Kleineman, *Rättsdogmatisk metod*, s. 21.

²¹ Jfr Sandgren, *Rättsvetenskap*, s. 43.

satsslut, ändamålsinriktad tolkning och bokstavstrogen tolkning.²² I den rättsdogmatiska metoden ingår även att behärska rättskällevärdet, den juridiska argumentationen, den juridiska begreppsbyggnaden och den juridiska systematiken.²³ Vad gäller förarbeten ska särskilt nämnas att dessa har en stark ställning i svensk rätt och generellt anses mycket auktoritativa²⁴, naturligtvis dock mindre auktoritativa än lag.²⁵

Att den rättsdogmatiska metoden syftar till att fastställa vad som är gällande rätt i ett visst avseende innebär inte att den rättsdogmatiska metoden i ett rättsvetenskapligt arbete som detta enbart innefattar en rekonstruktion av en rättsregel för att lösa ett rättsligt problem, vilket hade varit tillräckligt för en rättstillämpare. Den rättsdogmatiska metoden används inledningsvis för att undersöka hur regeln i 38 § LUL om bevistalan ska uppfattas och vad som egentligen är regelns innehåll och syfte. Därefter används metoden som en problemidentifierande metod för att undersöka hur regeln om bevistalan i 38 § LUL förhåller sig till det straffprocessrättsliga systemet i övrigt och i förhållande till oskyldighetspresumtionen i artikel 6.2 EKMR och artikel 40.2 (b)(i) Barnkonventionen. Vidare används metoden för att undersöka vad det rättsliga problemet egentligen är och om det ur straffprocessrättslig synpunkt finns anledning att pröva frågan om barn under 15 år har begått brott i domstol, och om det i så fall finns några utmaningar med en sådan prövning.

Utifrån denna undersökning och analys av gällande rätt vidgas perspektivet och en kritisk rättsdogmatisk analys förs där jag med fristående ändamålsargument undersöker huruvida rättsläget är otillfredsställande eller på annat sätt bör ändras. Frågan huruvida den rättsdogmatiska metoden kan användas för att föra en kritisk analys av gällande rätt är omdiskuterat i litteraturen.²⁶ Min uppfattning är att detta ryms inom den rättsdogmatiska metoden med stöd av bl.a. Jareborgs argument att det vid en rättsdogmatisk argumentation inte finns något hinder mot att vidga perspektivet och gå utanför gällande rätt eftersom all vetenskaplig verksamhet går ut på att finna nya svar och bättre lösningar.²⁷ Med dessa all-

²² Kleineman, *Rättsdogmatisk metod*, s. 21.

²³ Sandgren, *Om empiri och rättsvetenskap*, s. 726.

²⁴ Leijonhufvud, *Förfaranden*, s. 112.

²⁵ Strömholm, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning: En lärobok i allmän rättslära*, s. 358.

²⁶ Sandgren, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?*, s. 649-650.

²⁷ Jareborg, *Rättsdogmatik som vetenskap*, s. 4. Inte heller Kleineman ser något hinder mot att bedriva en kritisk rättsdogmatisk forskning, se Kleineman, *Rättsdogmatisk metod*, s. 39.

männan metodfrågor behandlade, redogörs i det följande för särskilda metod- och materialfrågor kopplade till uppsatsens tre frågeställningar.

Frågan vilka rättsliga utgångspunkter som ligger till grund för straffprocessen för barn under 15 år, undersöks utifrån lag, förarbeten och den juridiska litteraturen. Denna frågeställning innefattar bl.a. frågorna om varför vi har en straffbarhetsålder och vad straffbarhetsåldern innebär. Frågan om straffbarhetsåldern och dess innebörd undersöks framförallt utifrån lag och den juridiska litteraturen eftersom förarbetena ger föga ledning i dessa frågor, medan straffbarhetsåldern i litteraturen har analyserats i ett större sammanhang. Inom ramen för denna frågeställning undersöks även vilket perspektiv som ligger till grund för straffprocessen för barn under 15 år och huruvida detta har förändrats sedan institutet bevistalan infördes. Denna undersökning utgår ifrån en rätthistorisk tillbakablick med grund i lagens förarbeten.

Frågan vad en bevistalan innebär och vad syftet med institutet är undersöks och analyseras utifrån lag, förarbeten, rättsfall och den juridiska litteraturen. Lagtexten i 38 § LUL ger enbart en utgångspunkt för undersökningen. Syftet med institutet fastställs med stöd av förarbetsuttalanden eftersom det är genom en studie av dessa som ändamålet framgår.²⁸ Förarbetena tillmäts även stor vikt vid undersökningen och analysen av förutsättningarna för att väcka bevistalan. Frågan vad en bevistalan innebär har däremot inte närmare behandlats i förarbetena. Vid tolkningen av lagtexten används i denna del den juridiska litteraturen där allmänna straffrättsliga principer av relevans har behandlats. I denna del utreds även vilket beviskrav som gäller vid en bevistalan och i detta avseende kan det nämnas att frågan om beviskrav utgör en rättsfråga och kan därmed utredas med en rättsdogmatisk metod.²⁹ Frågan om beviskrav analyseras utifrån lag, förarbeten, rättsfall och den juridiska litteraturen.

Frågan om bevistalan har inte varit prövats i HD, vilket är föga förvånande med anledning av att det i lagens förarbeten anges att en bevistalan enbart kan överklagas till hovrätten och således inte till HD.³⁰ En följd av detta är att det saknas vägledande rättsfall på området. För att få en ytterligare dimension på institutet används två underrättsfall där en be-

²⁸ Det kan även nämnas att ändamålet med en lagregel i första hand bör fastställas med ledning av lagstiftarens uttalanden i förarbetena, se Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*, s. 95.

²⁹ Jfr Ekelöf, Edelstam & Heuman, *Rättegång: Fjärde häftet*, s. 14.

³⁰ Prop. 1964:10 s. 167.

vistalan har prövats. Dessa fall saknar prejudicerande verkan och utgör inga rättskällor. Användandet av dem går därför utanför den rättsdogmatiska metoden som handlar om gällande rätt.³¹ Rättsfallen är så vitt känt de enda som finns där en bevistalan har förts, och någon särskild urvalsprocess har därför inte behövt vidtas. Med anledning av att det endast finns två rättsfall torde generaliserbarheten av dessa inte vara tillräckligt hög för att uttala sig om hur bevistalan går till i verkligheten och utföra en empirisk studie. Syftet med detta avsnitt är enbart att exemplifiera och analysera hur domstolarna i de båda fallen har tillämpat lagregeln om bevistalan i 38 § LUL i praktiken.

Frågan om vilken betydelse oskyldighetspresumtionen har för utredningen och prövningen av om ett barn under 15 år har begått brott undersöks och analyseras med grund i artikel 6.2 EKMR och artikel 40.2 (b)(i) Barnkonventionen. Vad gäller EKMR:s ställning i svensk rätt så framgår det av konventionslagen att EKMR och dess tilläggsprotokoll gäller som lag i Sverige.³² Av 2 kap. 19 § RF framgår vidare att EKMR har en särskild ställning i svensk rätt och att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av EKMR. Vid tolkningen av en artikel i EKMR tillmäts sällan förarbetena till konventionen någon betydelse till följd av att artiklarna i EKMR enligt Europadomstolen bör tolkas dynamiskt, d.v.s. i ljuset av samhällsutvecklingen och förändringar i rättsuppfattningen i konventionsstaterna.³³ Oskyldighetspresumtionens innebörd kommer därför huvudsakligen att utredas med grund i Europadomstolens avgöranden där innebörden av denna rättssäkerhetsprincip successivt har preciserats. Urvalet av rättsfall har skett dels med utgångspunkt i rättsfallens relevans i förhållande till straffprocessen för barn under 15 år, dels med utgångspunkt i att central litteratur på området såsom *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis* av Danelius redogör för de aktuella rättsfallen.

Oskyldighetspresumtionen behandlas även med grund i Barnkonventionen eftersom uppsatsen rör just barn, och Barnkonventionen inom en snar framtid sannolikt kommer bli svensk lag.³⁴ För närvarande är Barnkonventionen en svensk rättskälla som den svenska

³¹ Kleineman, *Juridisk metodlära*, s. 24, 29.

³² EKMR ratificerades av Sverige år 1953 och inkorporerades sedan som svensk lag år 1995 genom konventionslagen. För närmare redogörelse av EKMR:s ställning i svensk rätt, se vidare Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 42-45.

³³ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 55.

³⁴ I mars 2018 beslutade regeringen om en proposition för att göra Barnkonventionen till svensk lag, se prop. 2017/18:186.

staten genom ratificeringen av konventionen år 1990³⁵ är folkrättsligt förpliktad att följa genom bl.a. fördragskonform tolkning och anpassning av den svenska normgivningen till Barnkonventionens artiklar.³⁶ Vid tolkningen av oskyldighetspresumtionens innebörd enligt Barnkonventionen används Barnrättskommitténs allmänna kommentarer. Dessa är inte juridiskt bindande men tillmäts ändå betydelse i föreliggande arbete med anledning av att de används som tolkningsunderlag både i domstolar och vid genomförandet av Barnkonventionen på nationell nivå.³⁷

1.5 Disposition

För att sätta in institutet bevistalan i sitt sammanhang och analysera frågan huruvida det ur straffprocessuell synpunkt finns anledning att i domstol pröva frågan om ett barn under 15 år har begått brott, måste inledningsvis några rättsliga utgångspunkter och perspektiv i straffprocessen för barn under 15 år behandlas. I kapitel 2 behandlas därför straffbarhetsåldern och dess innebörd, syftet med det straffprocessuella förfarandet för barn under 15 år, straffprocessens funktioner i allmänhet och slutligen oskyldighetspresumtionens innebörd. I kapitel 3 behandlas innebörden av institutet bevistalan och polisens utredningar av barn under 15 år enligt LUL, med anledning av att brottsutredningarna är en förutsättning för att domstolen ska kunna pröva åklagarens bevistalan. I detta kapitel refereras och kommenteras även två underrättsavgöranden där en bevistalan har prövats. I kapitel 4 förs en sammanfattande diskussion om bevistalan i det straffprocessrättsliga systemet, eventuella utmaningar med institutet, oskyldighetspresumtionens betydelse för bedömningen av om ett barn under 15 år har begått brott och slutligen huruvida det ur straffprocessuell synpunkt finns anledning att i domstol pröva frågan om ett barn under 15 år har begått brott. I ett avslutande kapitel, närmare bestämt kapitel 5, framförs eventuella synpunkter på regleringen.

³⁵ Prop. 1989/90:107 om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter, s. 27-28. I samband med ratificeringen bekräftade riksdagen att det förelåg normharmoni mellan konventionen och svensk lag, d.v.s. att svensk lag var i överrensstämmelse med Barnkonventionen, se Schiratzki, *Barnrättens grunder*, s. 29-30.

³⁶ Schiratzki, *Barnrättens grunder*, s. 48.

³⁷ Se t.ex. SOU 2016:19 s. 97.

2 Rättsliga utgångspunkter i straffprocessen för barn under 15 år

2.1 Inledning

När det handlar om barn i straffrätten och processrätten så kan det inledningsvis konstateras att de särbehandlas i flera avseenden. Barn som begår brott före 15 års ålder får inte dömas till någon påföljd för brottet enligt 1 kap. 6 § BrB och till följd av detta ska åtal inte väckas och därmed ska inte heller en förundersökning inledas.³⁸ En utredning om brott ska, eller kan, istället inledas enligt 31 § LUL på särskilt angivna grunder. Reglerna i LUL innebär en anpassning av straffprocessen till barn och ungas behov, t.ex. ska utredningen bedrivas med särskild skyndsamhet, socialnämnden i flera fall underrättas och företrädare för socialtjänsten närvara vid förhör.³⁹ Institutet bevistalan i 38 § LUL som innebär att domstolen ska ta ställning till om ett barn före 15 års ålder har begått det brott åklagaren påstår, utgör slutstationen i detta särskilda straffprocessrättsliga system för barn under straffbarhetsåldern.

Samtidigt som det kan konstateras att barn under straffbarhetsåldern positivt särbehandlas i flera avseenden, kan det även konstateras att den straffrättsliga hanteringen av barn under 15 år som misstänks för brott har skärpts under de senaste åren. Polisen ska i allt fler fall inleda utredningar om brott och möjligheterna att använda straffrättsliga tvångsmedel har utökats.⁴⁰ Synen på barn som begår brott är alltså dubbel. Det finns ett behov av särbehandling till följd av att barn är just barn, samtidigt finns ett behov av effektiv brottsbekämpning och att reagera på brott till följd av att dessa barn misstänks för just brott.

I det följande redogörs för några rättsliga utgångspunkter och perspektiv i straffprocessen för barn under 15 år för att sätta in institutet bevistalan i sitt sammanhang och senare analysera institutet i förhållande till dessa rättsliga utgångspunkter. I detta avsnitt behandlas

³⁸ Förundersökning ska enligt 23 kap. 1 § första stycket RB inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har begåtts. Kravet att brottet hör under allmänt åtal innefattar bl.a. att gärningspersonen ska kunna bli föremål för åtal, d.v.s. är över 15 år, se Bring & Diesen, *Förundersökning*, s. 242.

³⁹ Se 32, 34, 37 §§ LUL. Även barn och unga vuxna som misstänks för brott i åldern 15-20 år särbehandlas i straff- och processrätten. För unga lagöverträdare över straffbarhetsåldern gäller ett särskilt påföljdssystem där t.ex. möjligheterna till åtalsunderlåtelse är större och påföljderna är både mildare och särskilt utformade för att minska de skadeverkningar ett straff ofta medför, se t.ex. 9 och 16-22 §§ LUL och Jareborg & Zila, *Straffrättens påföljdslära*, s. 155-163.

⁴⁰ Detta genom en lagändring år 2010, se prop. 2009/10:105.

därför inledningsvis straffbarhetsåldern och dess innebörd, syftet med det straffprocessuella förfarandet för barn under 15 år och frågan huruvida detta syfte har förändrats sedan införandet av bevistalan år 1965.⁴¹ Därefter behandlas i korthet straffprocessens funktioner och slutligen redogörs, desto mer ingående, för oskyldighetspresumtionen och dess betydelse för den som misstänks för brott.

2.2 Straffbarhetsåldern och dess innebörd

Straffbarhetsåldern⁴² i Sverige följer av 1 kap. 6 § BrB som stadgar att påföljd inte får dömas ut för brott som någon har begått före 15 års ålder.⁴³ Straffbarhetsåldern motiveras av att barn under en viss ålder anses sakna straffrättslig ansvarsförmåga.⁴⁴ För att undvika en på många sätt besvärlig prövning av enskilda barns ansvarsförmåga gäller en fast straffbarhetsålder om 15 år.⁴⁵ För att närmare förstå förhållandet mellan straffrätt och barn och varför barn under en viss ålder anses sakna straffrättslig ansvarsförmåga får man fråga sig vad straffrätten handlar om och vad det egentligen innebär att vara barn.⁴⁶

Straffrätten handlar ytterst om prevention.⁴⁷ Genom kriminalisering av vissa handlingar ska människor i allmänhet avstå från att begå de kriminaliserade handlingarna.⁴⁸ Hela den straffrättsliga verksamheten fokuserar sedan på frågor om skuld och ansvar och det kan sägas att det straffrättsliga systemet är utformat med en slags normalitetstanke och utgår ifrån en standardindivid med normal fattningsförmåga och ansvarsförmåga.⁴⁹

Barn, som är människor under utveckling, utgör knappast några standardindivider och passar därför inte riktigt in i det straffrättsliga systemet. Ett litet barn saknar helt och hållet ansvarsförmåga och utvecklar sedan med tiden successivt en sådan. Med barnets stigande ålder börjar vi därför att betrakta barn som delvis ansvariga för sina handlingar.

⁴¹ Prop. 1964:10.

⁴² Straffbarhetsåldern benämndes tidigare som straffmyndighetsåldern.

⁴³ Att straffbarhetsåldern är just 15 år gäller sedan lång tid tillbaka och fastställdes redan i 1864 års strafflag, dock med undantag för grova brott begångna av barn som fyllt 14 år, se 1864 års strafflag 5 kap. 1-3 §§ och 5 kap. 5 §.

⁴⁴ Jareborg & Zila, *Straffrättens påföljdslära*, s. 18.

⁴⁵ Jareborg & Zila, *Straffrättens påföljdslära*, s. 18.

⁴⁶ Asp, *Barn(straff)rätt*, s. 71.

⁴⁷ Asp, *Barn(straff)rätt*, s. 71.

⁴⁸ Kriminalisering motiveras således av allmänpreventiva skäl, Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, s. 31.

⁴⁹ Asp, *Barn(straff)rätt*, s. 71-72.

Den straffrättsliga ansvarsförmågan som inträder vid 15 års ålder har av Asp beskrivits som en slags milstolpe vid vilken barn också får ta vissa centrala rättsliga konsekvenser av sitt handlande.⁵⁰

Trots att straffbarhetsåldern motiveras av barns bristande ansvarsförmåga så berör regleringen i 1 kap. 6 § BrB enbart påföljdsfrågan. En konsekvens av detta är att barn under straffbarhetsåldern, åtminstone terminologiskt, kan begå brott. Detta är unikt internationellt sett och en följd av att kravet på tillräknelighet för att kunna begå brott, d.v.s. ett krav på tillräcklig förmåga att förstå den fulla innebörden av sina gärningar och/eller kontrollera sitt handlande efter en sådan insikt, togs bort i och med införandet av BrB år 1965.⁵¹ Även om ett krav på tillräknelighet saknas i svensk rätt torde straffbarhetsåldern som motiveras av att barn under 15 år anses sakna straffrättslig ansvarsförmåga, i sin tur motiveras av dessa barns bristande förmåga att förstå den fulla innebörden av sina gärningar och/eller kontrollera sitt handlande efter en sådan insikt.⁵²

I litteraturen har det anförts att regleringen i 1 kap. 6 § BrB strider mot konformitetsprincipen, som innebär att en person inte ska anses ansvarig för ett brott om denna inte kunde rätta sig efter lagen.⁵³ Det har även anförts att regleringen som enbart fokuserar på frågan om bestraffning och överhuvudtaget inte berör frågan om barns ansvarsförmåga, inte besvarar den därtill kopplade frågan om barn under 15 år överhuvudtaget kan begå brott.⁵⁴ Som försvar för regleringen har det anförts att regleringen i vart fall medför att en kompensation sker på straffbarhetsnivån och att frågan om barns ansvarsförmåga därför i praktiken inte behöver prövas straffrättsligt.⁵⁵ Vid en bevisalan enligt 38 § LUL där domstolen ska pröva om ett barn före 15 års ålder har begått ett brott, torde det emellertid vara

⁵⁰ Angående detta stycke, se Asp, *Barn(straff)rätt*, s. 71-72. Omständigheten att ett barn har fyllt 15 år och därmed uppnått straffbarhetsåldern innebär emellertid inte att barnets ansvarsförmåga anses fullt utvecklad och av bl.a. detta skäl sker en fortsatt särbehandling vid påföljdsbestämningen för barn och ungdomar upp till 21 års ålder, se Jareborg & Zila, *Straffrättens påföljdslära*, s. 155-156.

⁵¹ Jareborg & Zila, *Straffrättens påföljdslära*, s. 18 och Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, s. 65 och 370.

⁵² Jfr Jareborg & Zilas uttalande om att tillräknelighet är detsamma som ansvarsförmåga, Jareborg & Zila, *Straffrättens påföljdslära*, s. 18.

⁵³ Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, s. 65, 271-272, 373-374.

⁵⁴ Asp, *Barn(straff)rätt*, s. 73.

⁵⁵ Asp, *Barn(straff)rätt*, s. 73. Se även Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, s. 65, 373-374.

just barnets ansvarsförmåga som domstolen ska pröva.⁵⁶ Frågan huruvida ett barn under 15 år överhuvudtaget kan begå brott är således högst aktuell i sammanhanget.

2.3 Straffprocessen för barn under 15 år – en perspektivförskjutning från socialrätt till straffrätt?

När ett barn under 15 år misstänks för brott är det primärt socialtjänstens ansvar att vid behov ingripa med sociala insatser.⁵⁷ Socialtjänstens insatser får endast grunda sig i barnets vårdbehov och andra hänsyn som t.ex. samhällets behov av skydd mot brottsliga individer får således inte beaktas vid bedömningen av barnets behov av sociala insatser.⁵⁸ Trots detta kan socialtjänstens insatser vara en direkt följd av att barnet har begått brott eftersom omständigheten att ett barn har begått brott ofta anses utgöra en riskfaktor för barnets utveckling och hälsa.⁵⁹

Att barnets tidigare brottslighet i många fall kan ligga till grund för socialtjänstens bedömning av barnets behov av sociala insatser kan sägas vara bakgrunden till att institutet bevistalan i 38 § LUL infördes år 1965.⁶⁰ Vid denna tidpunkt fanns i princip ingen möjlighet för polisen att inleda en utredning om brott när den misstänkta personen var under 15 år,⁶¹ och syftet med att införa institutet bevistalan var att få till stånd en brottsutredning för att förbättra barnavårdsorganens möjligheter att erhålla ett tillfredsställande underlag för sina beslut.⁶² Förfarandet hos barnavårdsorganen var inte utformat för att användas vid utredning av brott eftersom det inte var kontradiktoriskt och en verklig bevisupptagning inte kunde ske.⁶³ Detta kunde enligt departementschefen leda till nackdelar och motiverade således införandet av en möjlighet till brottsutredningar, och om nu brottsutredningar skulle inledas ansåg departementschefen att dessa lämpligen måste prövas i domstol.⁶⁴

⁵⁶ Jfr Asp, *Barn(straff)rätt*, s. 73.

⁵⁷ Prop. 2009/10:105 s. 21.

⁵⁸ Kaldal & Tärnfalk, *Samhällets hantering av barn som begår brott*, s. 247.

⁵⁹ Jfr prop. 2009/10:105 s. 27. Jfr även Socialstyrelsen, *Handbok för socialtjänsten, Barn och unga som begår brott*, 2009, s. 15-16.

⁶⁰ Prop. 1964:10 s. 166, 170-171.

⁶¹ Jfr 1984/85:JuU6, s. 8-9. Jfr även prop. 1964:10 s. 27-29.

⁶² Prop. 1964:10 s. 166.

⁶³ Prop. 1964:10 s. 166, 170.

⁶⁴ Prop. 1964:10 s. 171.

Det kan nämnas att behovet av brottsutredningar och ett rättssäkert förfarande när barn under 15 år misstänks för brott uppmärksammades till följd av en diskussion i media år 1948 beträffande rättssäkerheten för barn under straffbarhetsåldern som misstänks för brott.⁶⁵ Denna diskussion hade föranletts av det så kallade Perstorpsfallet där en 14-årig pojke misstänktes för att ha mördat en 9-årig flicka.⁶⁶ Till stöd för misstanken förelåg enbart indicier, vilka barnavårdsnämnden emellertid ansåg tillräckliga för att omhänderta pojken för skyddsuppfostran till följd av det misstänkta brottet. Beslutet överklagades och prövades slutligen i HFD (dåvarande Regeringsrätten) där beslutet upphävdes eftersom det inte var visat att pojken begått det aktuella brottet och det inte heller fanns andra skäl för omhändertagandet.

I förarbetena konstaterades att institutet bevistalan i viss mån skulle tillgodose den enskildes rättssäkerhetsintresse, samtidigt som det konstaterades att behovet av att skapa ökade garantier mot obefogade ingrepp är ett betydligt större problem än den aktuella frågan om utredning i vissa sällsynta fall när brottslig gärning misstänks.⁶⁷ Även om införandet av bevistalan således i viss mån var tänkt att tillgodose den enskildes rättssäkerhetsintresse, var det primära syftet att ge barnavårdsorganen en möjlighet att begära prövning av barnets skuld för att ha ett tillfredsställande underlag vid bedömningen av barnets behov av sociala insatser. Till följd av detta infördes ett krav på begäran från barnavårdsnämnden⁶⁸ eller länsstyrelsen⁶⁹ för att åklagaren skulle kunna väcka en bevistalan i domstol.⁷⁰

Cirka 20 år efter införandet av institutet utvidgades möjligheten att begära bevistalan till att omfatta även barnets vårdnadshavare. Detta skedde i samband med att polisen gavs befogenhet att inleda en utredning om brott enligt LUL när ett barn under 15 år misstänktes för brott. Möjligheten för vårdnadshavare att begära bevistalan motiverades av att det måste finnas en möjlighet för vårdnadshavarna att begära domstolens prövning av skuld-

⁶⁵ Prop. 1964:10 s. 171. Schlyter, *Från dagens diskussion*, s. 445-446.

⁶⁶ Regeringsrättens årsbok 1948 not. s. 131.

⁶⁷ SOU 1956:55 s. 403.

⁶⁸ Numera socialnämnden.

⁶⁹ Länsstyrelserna hade tidigare tillsynsansvar inom socialtjänstens område, men detta överfördes sedan till Socialstyrelsen och därför gavs Socialstyrelsen denna möjlighet att begära bevistalan, se prop. 2009/10:105 s. 44. Numera har detta tillsynsansvar emellertid flyttats till Inspektionen för vård och omsorg (IVO), se 13:1 SoL.

⁷⁰ Prop. 1964:10 s. 166.

frågan om de är övertygade om barnets oskuld.⁷¹ Införandet av denna möjlighet torde i någon mån ha syftat till att uppfylla oskyldighetspresumtionen med innebörden att ingen bör betraktas som skyldig till ett brott förrän skulden fastställts enligt lag.⁷²

Vad gäller införandet av polisens möjlighet att inleda en utredning om brott när den misstänkta personen är under 15 år, motiverades detta bl.a. av att brottsligheten bland barn och ungdom har ökat, att socialtjänsten ofta ställer sig tveksam till att utreda brottslighet och att lagstridiga handlingar av barn under 15 år därför ofta inte föranleder någon åtgärd från samhällets sida.⁷³ Även om det av förarbetena således framgår att en genomgående tanke vid införandet av denna utredningsmöjlighet för polisen var att rättsväsendet i dessa fall har en viktig funktion genom att markera var gränserna för vad som är socialt accepterat går, så framhålls det likväl att det primära ansvaret fortsatt ska ligga hos socialtjänsten.⁷⁴ Det huvudsakliga syftet med införandet av dessa utredningar var enligt förarbetena att socialtjänsten ska ha ett tillfredsställande underlag för att avgöra barnets behov av eventuella insatser genom att polisen klarlägger hur en misstänkt lagstridig handling av ett barn har gått till.⁷⁵ Som huvudregel skulle en utredning därför endast inledas när denna kunde antas vara av betydelse för att avgöra barnets behov av sociala insatser.⁷⁶

En genomgripande ändring av regleringen i LUL skedde år 2010 med det övergripande syftet att brott som misstänks vara begångna av barn under 15 år ska utredas i större utsträckning och mer effektivt. Möjligheten att använda tvångsmedel utökades och likaså möjligheterna att inleda en utredning om brott. Bl.a. infördes en presumtionsregel med innebörden att en utredning som huvudregel ska inledas vid misstanke om allvarliga brott.⁷⁷

⁷¹ Prop. 1983/84:187 s. 38. En av justitieutskottets medlemmar ansåg att barnets vårdnadshavare skulle ha en ovillkorlig rätt att begära prövning av skuldfrågan. Detta eftersom införandet av ett system där polisens bedömning är avgörande för om den unge kan anses skyldig utan att vårdnadshavaren garanteras en ovillkorlig rätt att begära domstolens prövning av skuldfrågan varken framstår som rimlig eller lämplig. Genom en ovillkorlig rätt att begära bevisalan skulle i viss mån den princip som gäller för straffmyndiga, nämligen att ingen bör betraktas som skyldig till ett brott förrän skulden fastställts i behörig ordning, uppfyllas, se 1984/85:JuU6 s. 18.

⁷² Jfr 1984/85:JuU6 s. 9, 12-13, 18.

⁷³ Prop. 1983/84:187 s. 8-13.

⁷⁴ Se t.ex. prop. 1983/84:187 s. 9-13.

⁷⁵ Prop. 1983/84:187 s. 1.

⁷⁶ Prop. 1983/84:187 s. 1.

⁷⁷ Med allvarligt brott avses brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller försök, förberedelse eller stämpling till brottet, se 31 § första stycket LUL.

Vidare utvidgades grunderna för att inleda en utredning om brott till att omfatta bl.a. hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse.⁷⁸

Sedan denna lagändring år 2010 är det inte längre primärt barnets behov av sociala insatser som styr när en utredning enligt 31 § LUL ska eller kan inledas, utan numera har brottets allvar en central betydelse. Med denna bakgrund kan det konstateras att även om socialtjänsten fortfarande ska ha det primära ansvaret för samhällets ingripanden när ett barn under 15 år misstänks för brott, så har perspektivet i straffprocessen för dessa barn uppenbarligen förskjutits från socialrätt till straffrätt.⁷⁹

2.4 Straffprocessens funktioner i allmänhet

Straffprocessrätten består av regler om hur straffrätten ska verkställas när någon misstänks för brott.⁸⁰ Med anledning av att de straffrättsliga påföljderna finns till för att folk i allmänhet ska avhålla sig från att begå brott kan det sägas att även straffprocessen har detta syfte.⁸¹ Den straffprocessrättsliga regleringen och uppbyggnaden av straffprocessen kan sedan sägas ha två funktioner – brottsbekämpning och rättssäkerhet.⁸² Dessa två funktioner varierar under straffprocessens olika skeden och vid utredningen av brott dominerar den brottsbekämpande funktionen, medan de båda funktionerna kan sägas samspela vid domstolens prövning av ansvarsfrågan.⁸³

Straffprocessens rättssäkerhetsfunktion tillgodoses på olika sätt, både genom straffprocessens uppbyggnad och genom särskilda rättssäkerhetsgarantier såsom den misstänktes rätt till försvarare och underrättelse om misstanke. Straffprocessens akusatoriska uppbygg-

⁷⁸ Angående detta stycke, se prop. 2009/10:105 s. 1.

⁷⁹ Under lagstiftningsprocessen påpekades denna perspektivförskjutning av Lagrådet och Sveriges advokatsamfund som avstyrkte förslaget av detta skäl, se prop. 2009/10:105 s. 21-22 och 93. Regeringen menade emellertid att fler utredningar och andra hänsyn till grund för utredningar inte var oförenligt med det primära syftet att klarlägga ett barns behov av sociala insatser, se prop. 2009/10:105 s. 21-22. Se även Nordlöf, *Unga lagöverträdare*, s. 271-272.

⁸⁰ Nordlöf, *Unga lagöverträdare*, s. 260.

⁸¹ Jfr Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*, s. 19.

⁸² Se t.ex. Olivecrona, *Rättegången i brottmål enligt RB*, s. 16. Se även Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*, s. 31 där hänvisning ang. denna funktionsfördelning sker till Lindblom, *Tvekamp eller inkvisition? Reflektioner om straffprocessens samhällsfunktion och grundstruktur*, s. 627 och 633.

⁸³ Se Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*, s. 31 där hänvisning ang. denna funktionsfördelning sker till Lindblom, *Tvekamp eller inkvisition? Reflektioner om straffprocessens samhällsfunktion och grundstruktur*, s. 627 och 633.

nad bidrar t.ex. till rättssäkerhet genom att åklagaren som ett särskilt organ, är den som anklagar den misstänkta personen genom att väcka åtal och utföra talan mot den misstänkta personen i domstol.⁸⁴ Efter en förhandling mellan åklagaren och den misstänkte ska sedan domstolen som oberoende och självständigt organ pröva den bevisning som åklagaren åberopar.⁸⁵

En av de mest grundläggande rättssäkerhetsgarantierna i straffprocessen är oskyldighetspresumtionen som innebär att var och en som misstänks för brott ska betraktas som oskyldig till dess att domstol har konstaterat att personen är skyldig till det aktuella brottet.⁸⁶ Oskyldighetspresumtionen utgör en motvikt i strävan efter effektivitet vid misstanke om brott och utgör både en rättssäkerhetsgaranti inom straffrätten och ett processuellt skydd för den som misstänks för brott.⁸⁷ Innebörden av denna rättssäkerhetsgaranti behandlas närmare i följande avsnitt med anledning av oskyldighetspresumtionens betydelse för samtliga som misstänks för brott och den särskilda betydelse oskyldighetspresumtionen torde haft vid utformandet av möjligheten för barnets vårdnadshavare att begära s.k. negativ bevisstalan.⁸⁸

2.5 Särskilt om oskyldighetspresumtionen

2.5.1 Inledning

Oskyldighetspresumtionen är, som konstaterat i föregående avsnitt, en grundläggande straffprocessuell princip som innebär att var och en som misstänks för brott ska betraktas som oskyldig till dess domstol i enlighet med lag har funnit att personen är skyldig till det aktuella brottet. Denna grundläggande rättssäkerhetsgaranti kommer bl.a. till uttryck i artikel 6.2 EKMR och artikel 40.2 (b)(i) Barnkonventionen. Oskyldighetspresumtionen kodifierades år 1950 i EKMR och sedan dess har innebörden av oskyldighetspresumtionen utvecklats och preciserats genom Europadomstolens avgöranden.⁸⁹ Oskyldighetspresumtionens innebörd behandlas av denna anledning främst utifrån Europadomstolens avgöranden

⁸⁴ Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*, s. 70-71.

⁸⁵ Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*, s. 70-71.

⁸⁶ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 327.

⁸⁷ Nordlöf, *Oskuldspresumtionen - en utopi för minderåriga barn misstänkta för brott*, s. 168.

⁸⁸ Jfr 1984/85:JuU6 s. 9, 12-13, 18.

⁸⁹ Det kan nämnas att oskyldighetspresumtionens innebörd finns behandlad i Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 327-339 och i Nowak, *Oskyldighetspresumtionen*.

den. I det följande behandlas innebörden av denna princip vad gäller den misstänktes rätt att betraktas som oskyldig till dess att domstol har konstaterat att personen är skyldig till det aktuella brottet för att därefter i kapitel 4 analysera oskyldighetspresumtionens betydelse för utredningen och prövningen av om ett barn under 15 år har begått brott.⁹⁰

2.5.2 Den misstänktes rätt att inte framställas som skyldig innan domstolen fastställt skulden enligt lag

2.5.2.1 Oskyldighetspresumtionens innebörd i EKMR

Oskyldighetspresumtionen i artikel 6.2 EKMR omfattar personer som anklagas för brott och är således tillämplig från och med tidpunkten för att en anklagelse föreligger. För att en anklagelse ska anses föreligga krävs inte ett formellt beslut om misstanke utan avgörande är om den misstänkte personen påverkas av misstanken som riktar sig mot henne eller honom.⁹¹ Detta påverkanskrav innebär bl.a. att den misstänkte personen måste känna till misstanken.⁹²

Oskyldighetspresumtionen har ett nära samband med den grundläggande rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6.1 EKMR och oskyldighetspresumtionen tar främst sikte på den anda i vilken domstolen ska fullgöra sin uppgift.⁹³ Oskyldighetspresumtionen är emellertid tillämplig även utanför domstolsprocessen och omfattar därför även andra myndighetspersoner såsom polis och åklagare.⁹⁴ Till följd av att oskyldighetspresumtionen skyddar den misstänkte från att pekas ut som skyldig, utan att skulden först fastställts av domstol, måste myndighetspersoner iaktta återhållsamhet vid uttalanden om personer som är föremål för något straffrättsligt förfarande.⁹⁵

Vid bedömningen av om ett uttalande strider mot oskyldighetspresumtionen kan det även ha betydelse vilken myndighetsperson som står bakom uttalandet. Åklagare som har till

⁹⁰ Närmare bestämt avsnitt 4.4.

⁹¹ Se t.ex. *Deweert mot Belgien*, 1980-02-27; *Mikolajová mot Slovakien*, 2011-01-18.

⁹² §§ 40-44 i *Mikolajová mot Slovakien*, 2011-01-18.

⁹³ *Österrike mot Italien*, 1961-01-11, 1963-03-30. Se även Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 327-328.

⁹⁴ §§ 41-42 i *Daktaras mot Litauen*, 2000-10-10. Se även Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 328-331.

⁹⁵ *Daktaras mot Litauen*, 2000-10-10. Se även Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 329.

uppgift att övertyga domstolen att den tilltalade är skyldig till det brott åklagaren påstår, har till följd av sin roll i rättsväsendet ett större utrymme vid uttalanden om den tilltalades skuld än andra myndighetspersoner. I allmänhet är det förenligt med oskyldighetspresumtionen att åklagaren även utanför rättegångssalen hävdar den tilltalades skuld, vilket i sitt sammanhang bör uppfattas som ett återgivande av åklagarens ståndpunkt i det pågående brottmålet och således inte ett påstående om att det innan skuldfrågan har prövats av domstol, är klarlagt att den tilltalade är skyldig. Oskyldighetspresumtionen sätter emellertid även gränser för uttalanden av åklagare och det kan krävas att åklagaren iakttar viss återhållsamhet och måttfullhet i sina uttalanden.⁹⁶

I *Daktaras mot Litauen*⁹⁷ hade Daktaras begärt att åtalet mot honom skulle läggas ner.⁹⁸ Åklagaren hade avslagit denna begäran och anfört att Daktaras skuld var bevisad genom vittnesmål och annan bevisning.⁹⁹ Frågan i Europadomstolen var om detta uttalande hade kränkt Daktaras rätt att betraktas som oskyldig till dess att det förelåg en fällande dom. Europadomstolen konstaterade att en kränkning av oskyldighetspresumtionen sker om en myndighetsperson ger uttryck för åsikten att en person är skyldig innan detta bevisats enligt lag.¹⁰⁰ Myndighetspersonens åsikt behöver inte ha kommit till uttryck i ett formellt beslut, utan det är tillräckligt att en myndighetsperson ger uttryck för att denna anser den misstänkte som skyldig.¹⁰¹ Vid bedömningen i det enskilda fallet fann Europadomstolen det betydelsefullt att uttalandet hade gjorts i ett motiverat beslut inom ramen för brottmålsförfarandet och inte vid t.ex. en presskonferens.¹⁰² Europadomstolen konstaterade att användandet av ordet ”bevisad” var olyckligt, men i sammanhanget ansåg Europadomstolen att det ändå var tydligt att åklagaren endast hade velat framhålla att bevisningen var tillräckligt stark för att fullfölja åtalet mot Daktaras. Europadomstolen fann därför att uttalandet inte stred mot oskyldighetspresumtionen.

⁹⁶ Angående detta stycke, se Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 328-329.

⁹⁷ *Daktaras mot Litauen*, 2000-10-10.

⁹⁸ § 12 i avgörandet.

⁹⁹ § 13 i avgörandet.

¹⁰⁰ § 41 i avgörandet.

¹⁰¹ § 41 i avgörandet.

¹⁰² Följande resonemang, se §§ 44-45 i avgörandet. Se även Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 328 och Nowak, *Oskyldighetspresumtionen*, s. 294-297.

I *Ismoilov m.fl. mot Ryssland*¹⁰³ uttalade Europadomstolen att vid bedömningen av om ett uttalande strider mot oskyldighetspresumtionen, måste en avgörande distinktion göras mellan uttalanden om att någon är misstänkt och en klar deklaration av en myndighetsperson att en person har begått brottet i fråga.¹⁰⁴

I *Shagin mot Ukraina*¹⁰⁵ hade åklagaren i ett pressmeddelande uttalat att Shagin som vid tidpunkten var arresterad för att ha beställt flera mord, hade betalat ungefär 100 000 dollar till sina medbrottslingar för att utföra morderna.¹⁰⁶ Europadomstolen fann att uttalandet innebar att åklagaren ansåg det vara klarlagt att Shagin beordrat och betalat för morderna – det enda som var oklart var exakt vilket belopp som hade betalats.¹⁰⁷ Europadomstolen fann med denna bakgrund att uttalandet utgjorde ett påstående om Shagins skuld och därmed var i strid med oskyldighetspresumtionen.¹⁰⁸

Att åklagaren har en större frihet vid uttalanden om den tilltalades skuld än andra myndighetspersoner framgår t.ex. av fallet *Butkevicius mot Litauen*¹⁰⁹ där landets högste åklagare och parlamentets talman hade gjort uttalanden till pressen om en tidigare minister, vilka denna ansåg strida mot oskyldighetspresumtionen. Europadomstolen fann att vad åklagaren hade sagt får förstås som ett påstående om att åklagaren ansåg sig ha tillräcklig bevisning mot den tidigare ministern, medan talmannens uttalande innebar ett ställningstagande till dennes skuld och därmed ett brott mot artikel 6.2 EKMR.¹¹⁰

Vad gäller utrymmet för uttalanden av andra myndighetspersoner fann Europadomstolen i *Allenet de Ribemont mot Frankrike*¹¹¹ att ett uttalande av en polischef stred mot oskyldighetspresumtionen. I fallet hade inrikesministern och en polischef vid en presskonferens förklarat att Allet de Ribemont, som var anhållen som misstänkt för inblandning i mord av en politiker, var en av de personer som låg bakom mordet.¹¹² Det visade sig senare att Allet de Ribemont inte kunde bindas vid brottet varför han frigavs och förfarandet mot

¹⁰³ *Ismoilov m.fl. mot Ryssland*, 2008-04-24.

¹⁰⁴ § 166 i avgörandet.

¹⁰⁵ *Shagin mot Ukraina*, 2009-12-10.

¹⁰⁶ § 85 i avgörandet.

¹⁰⁷ § 86 i avgörandet.

¹⁰⁸ §§ 86-87 i avgörandet.

¹⁰⁹ *Butkevicius mot Litauen*, 2002-03-26.

¹¹⁰ §§ 49-54 i avgörandet. Se även Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 330.

¹¹¹ *Allenet de Ribemont mot Frankrike*, 1995-02-19.

¹¹² §§ 10-11 i avgörandet.

honom lades ned.¹¹³ Europadomstolen framhöll i fallet att myndigheter får informera allmänheten om pågående brottsutredningar, men att detta måste ske på ett sådant sätt som inte strider mot oskyldighetspresumtionen, vilket det förbehållslösa uttalandet av polischefen hade gjort.¹¹⁴

Oskyldighetspresumtionen sätter även gränser för hur motiveringen vid beslut om nedläggning av åtal utformas. I *Grabchuk mot Ukraina*¹¹⁵ fann Europadomstolen att ett beslut om nedläggning till följd av att brottet var preskriberat, hade formulerats så att den misstänkta personen utpekades som skyldig till det preskriberade brottet, vilket var i strid med artikel 6.2 EKMR.¹¹⁶

2.5.2.2 Oskyldighetspresumtionens innebörd i Barnkonventionen

I enlighet med EKMR stadgar artikel 40.2 (b)(i) Barnkonventionen att ett barn som misstänkts för brott ska betraktas som oskyldig tills dess att barnets skuld har blivit lagligen fastställd. Av Barnrättskommitténs allmänna kommentar följer att oskyldighetspresumtionen enligt Barnkonventionen omfattar alla som anklagas för att ha begått brott, oavsett om åtal väcks eller inte. Oskyldighetspresumtionen gäller till dess att skuldfrågan har prövats i överensstämmelse med vad lagen kräver för att fastställa skuldfrågan. Det är således en skyldighet för alla offentliga myndigheter och övriga inblandade att inte föregripa ett eventuellt rättegångsavgörande.¹¹⁷

¹¹³ § 12 i avgörandet.

¹¹⁴ §§ 38 och 41 i avgörandet. Se även Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 329-330 och Nowak, *Oskyldighetspresumtionen*, s. 286-290.

¹¹⁵ *Grabchuk mot Ukraina*, 2006-09-21.

¹¹⁶ §§ 45-46 i avgörandet. Se även Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 334.

¹¹⁷ Angående detta stycke, se Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 10 (2007), *Barnets rättigheter inom rättskipning för unga lagöverträdare*, s. 15.

3 Bevistalan och vägen dit

3.1 Inledning

Vid en bevistalan ska domstolen ta ställning till om barnet har begått det brott åklagaren påstår. För att domstolen ska kunna ta ställning till detta krävs att polisen först har utrett det aktuella brottet. I föreliggande kapitel behandlas därför inledningsvis polisens utredning och prövning av barnets delaktighet i den aktuella gärningen enligt 31 § LUL. I denna del utreds förutsättningarna för att inleda en utredning när ett barn under 15 år misstänks för ett brott, hur förfarandet vid utredningen ska gå till, vad utredningen ska omfatta och när den ska avslutas. Därefter behandlas institutet bevistalan i 38 § LUL. I denna del utreds bl.a. vad domstolens prövning av en bevistalan innebär, förutsättningarna för att inleda en bevistalan och hur handläggningen i domstolen ska gå till. Detta kapitel avslutas därefter med att två underrättsfall där en bevistalan har prövats refereras och kommenteras.

3.2 Brottutredningar enligt 31 § LUL

3.2.1 Förutsättningar för att inleda en utredning

I vilka fall polisen ska eller får inleda en utredning när ett barn under 15 år misstänks för brott regleras i 31 § LUL. Enligt presumptionsregeln i första stycket ska en utredning om brott inledas om misstanken avser ett brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott, om inte särskilda skäl talar emot det. Särskilda skäl som kan tala emot inledandet av en utredning kan t.ex. vara att lång tid har förflutit sedan brottet, att straffvärdet vid en osjälvständig brottsform är betydligt lägre än ett år eller att det misstänka barnet är mycket ungt.¹¹⁸ Av 31 § fjärde stycket LUL framgår att presumptionsregeln omfattar alla barn under straffbarhetsåldern och har således ingen nedre åldersgräns. För barn under 12 års ålder finns det emellertid ett stort utrymme för att bryta presumptionen med beaktande av barnets mognad och utveckling och ju yngre barnet är desto större är detta utrymme.¹¹⁹ Är det fråga om ett mycket ungt barn måste brottet vara myck-

¹¹⁸ Prop. 2009/10:105 s. 66.

¹¹⁹ Prop. 2009/10:105 s. 33-24.

et allvarligt för att presumptionen inte ska brytas.¹²⁰ Misstänks barnet för t.ex. mord, är utrymmet för att beakta särskilda skäl och bryta presumptionen för utredning, begränsat till följd av det starka utredningsbehovet.¹²¹

Om presumptionsregeln inte är tillämplig och det således rör sig om ett mindre allvarligt brott, får en utredning inledas enligt 31 § andra stycket LUL om socialnämnden begär det till följd av nämndens bedömning att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra barnets behov av sociala insatser. Vid denna bedömning ska socialnämnden särskilt beakta om det är fråga om ett brott som innebär att barnet äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet av barnet.¹²²

En utredning får i andra fall inledas enligt 31 § tredje stycket LUL. Förutsättningarna för det är att det behövs för att klarlägga om någon som fyllt 15 år har deltagit i brottet, om det behövs för att efterforska gods som har åtkommit genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller om det av andra skäl är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse. Att en utredning får inledas om denna är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt intresse innebär att rent polisiära skäl kan föranleda en utredning av brott.¹²³ En utredning kan således inledas på denna grund för att tillgodose behov i polisens brottspreventiva verksamhet, såsom att kartlägga lokala grupperingar, brottsmönster eller liknande. Det kan t.ex. handla om ungdomsgång som ägnar sig åt omfattande bilstölder eller skadegörelse i ett bostadsområde.

Att en utredning får inledas om det är av särskild betydelse med hänsyn till ett enskilt intresse motiveras av målsägandens intresse av upprättelse. Kravet på att det ska vara av särskild betydelse innebär att en utredning på denna grund främst kan föranledas av sådana situationer där målsäganden har utsatts för brott som inneburit en särskilt allvarlig integritetskränkning eller brott som orsakat allvarliga skador vilket motiverar ett klarläggande av målsägandens möjligheter till skadestånd eller brottskadeersättning. Att utredningar motiverade av ett allmänt eller enskilt intresse ska vara av särskild betydelse inbe-

¹²⁰ Prop. 2009/10:105 s. 33-34.

¹²¹ Prop. 2009/10:105 s. 66.

¹²² Brott som anses äventyra hälsan är t.ex. narkotikabrottslighet och brott som har samband med narkotikabrottslighet, överlagda brott mot person eller egendom som vittnar om en hög grad av hänsynslöshet eller grov tanklöshet i fråga om andra människors liv, hälsa eller egendom, se prop. 2009/10:105 s. 66.

¹²³ Följande resonemang, se prop. 2009/10:105 s. 1, 30, 67.

griper en intresseavvägning mellan barnets bästa och målsägandens respektive det allmännas intresse.¹²⁴

Ytterligare en intresseavvägning framgår av 31 § fjärde stycket LUL som stadgar att det krävs synnerliga skäl för att inleda en utredning med stöd av andra eller tredje stycket om det misstänka barnet inte har fyllt 12 år. Denna åldersgräns utgör en avvägning mellan utredningsintresset och hänsynen till barnet. Ju yngre barnet är, desto starkare skäl anses tala för att en eventuell utredning enbart ska ske inom ramen för socialtjänsten. När det gäller de allvarliga brott där presumtionsregeln i första stycket är tillämplig anses dock utredningsintresset väga så tungt att någon åldersbegränsning inte gäller, men en låg ålder kan som ovan nämnt få betydelse för bedömningen av om särskilda skäl talar emot en utredning enligt presumtionsregeln. Vid bedömningen av om det föreligger synnerliga skäl för att inleda en utredning utgör barnets ålder en viktig faktor. Omständigheten att det är fråga om omfattande upprepad brottslighet som emellertid inte är så allvarlig att presumtionsregeln i första stycket är tillämplig, kan även ha betydelse vid bedömningen av om synnerliga skäl föreligger för att inleda en utredning med stöd av andra eller tredje stycket när det misstänkta barnet inte har fyllt 12 år.¹²⁵

3.2.2 Förfarandet vid utredningen

Av 32 § första stycket LUL följer att vissa bestämmelser om förundersökning i 23 kap. RB i tillämpliga delar ska gälla vid utredningar enligt 31 § LUL. Det innebär bl.a. att bestämmelserna i 23 kap. RB om objektivitet, rätten att underrättas om misstanke och dokumentation av förhör gäller även vid en utredning enligt 31 § LUL. Vidare ska polisens utredning enligt 32 § andra stycket LUL bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det är möjligt. Utredningen får inte pågå längre än tre månader, om det inte är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.¹²⁶

¹²⁴ Angående detta stycke, se prop. 2009/10:105 s. 31-32, 67.

¹²⁵ Angående detta stycke, se prop. 2009/10:105 s. 34; prop. 1983/84:187 s. 33-34.

¹²⁶ Med begreppet ”andra särskilda omständigheter” avses främst individuella skäl hänförliga till barnet eller andra som ska höras i utredningen. Ett ansträngt arbetsläge hos polis eller åklagare ska t.ex. inte kunna föranleda undantag från huvudregeln, prop. 2009/10:105 s. 68.

Utredningen ska enligt 32 § tredje stycket LUL ledas av en åklagare eller en anställd vid Polismyndigheten som myndigheten har förordnat. Denna undersökningsledare ska, om det inte möter något hinder, genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare vara särskilt lämpad för uppgiften. Vid utredningen av barnet måste hänsyn tas till barnets ålder och utveckling och förundersökningsledaren måste vara särskilt uppmärksam på den belastning det kan innebära för ett barn att bli utsatt för en polisutredning.¹²⁷ Vidare ska undersökningsledaren iaktta att barnet i enlighet med Barnkonventionen behandlas på ett sådant sätt under utredningsförfarandet att det främjar barnets självkänsla och därigenom stärker barnets respekt för andra personers mänskliga rättigheter.¹²⁸

När en utredning inleds med stöd av presumtionsregeln i 31 § första stycket LUL, d.v.s. till följd av att barnet misstänks för ett brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, ska ett juridiskt biträde förordnas enligt 32 a § första stycket 1 LUL, om det inte är uppenbart att barnet saknar behov av ett biträde.¹²⁹ I de fall en utredning inleds på någon annan grund än att det handlar om ett allvarligt brott krävs enligt 32 a § första stycket 2 LUL synnerliga skäl för att ett juridiskt biträde ska förordnas.¹³⁰

Av 33 § första stycket LUL följer att barnets vårdnadshavare ska underrättas så fort barnet kan misstänkas för brott och i det fall en utredning enligt 31 § LUL har inletts. Av andra stycket följer att barnets vårdnadshavare även ska kallas till förhör som hålls med barnet. Detta gäller enligt tredje stycket dock inte om det är till men för utredningen eller om det i övrigt finns särskilda skäl mot det. Även socialnämnden ska enligt 34 § första stycket LUL underrättas när ett barn under 15 år kan misstänkas för att ha begått ett brott på vilket fängelse kan följa och när en utredning enligt 31 § LUL har inletts. Vidare är huvudregeln enligt 34 § andra stycket LUL att även företrädare från socialtjänsten ska närvara vid förhör med barnet.

¹²⁷ SOU 2008:111 s. 128.

¹²⁸ SOU 2008:111 s. 128.

¹²⁹ Möjligheten att förordna juridiskt biträde åt barn under 15 år utvidgades genom 2010 års lagändring för att stärka rättssäkerheten för dessa barn i och med att lagändringen medförde att polis och åklagare i större utsträckning gavs befogenhet att inleda utredningar rörande brott som inte är direkt knutna till behovet av insatser från socialtjänsten, se prop. 2009/10:105 s. 40.

¹³⁰ I dessa fall ansåg regeringen inte att behovet av ett juridiskt biträde är lika framträdande eftersom utredningen inte syftar till åtal och lagföring, utan till att socialtjänsten ska ha ett tillräckligt underlag för eventuella stödinsatser, se prop. 2009/10:105 s. 40-41.

3.2.3 Utredningens omfattning och avslut

Det framgår inte direkt av lagtexten vad en utredning enligt 31 § LUL ska omfatta. Av 32 § andra stycket LUL framgår emellertid att utredningen ska avslutas så snart det är möjligt, vilket innebär att utredningen ska läggas ned när syftet med utredningen är uppfyllt.¹³¹ Syftet med en utredning enligt 31 § LUL är inte alltid densamma, utan beroende av vilken grund utredningen har inletts på.

Enligt förarbetena kan syftet med en utredning grovt sett delas in i två kategorier. Antingen är syftet med utredningen att denna ska användas som underlag för att utreda om det finns behov av insatser från socialtjänsten, alternativt har polisen bedömt att utredningen är av vikt för att tillgodose andra intressen som inte är kopplade till barnets behov av hjälpinsatser. I båda fallen är emellertid det främsta målet med utredningen att klarlägga omständigheter kring brottet och generellt sett bör en utredning enligt 31 § LUL bedrivas på ungefär samma sätt som en förundersökning.¹³²

Hur omfattande och vilken inriktning utredningen ska ha är enligt förarbetena i viss utsträckning beroende av syftet med utredningen, men främst beroende av vilket brott barnet misstänks för. Syftet kan emellertid i vissa fall ha stor betydelse för utredningens omfattning. Om en utredning t.ex. har inletts enligt 31 § tredje stycket LUL för att klargöra om någon som uppnått straffbarhetsåldern har tagit del i brottet, ska utredningen avslutas när detta har klarlagts.¹³³

Vidare anges i förarbetena att i de fall en utredning har inletts till följd av socialtjänstens begäran, är det tillräckligt att klarlägga det händelseförlopp som barnet har deltagit i. Det innebär att det i dessa fall inte är meningen att åklagaren ska ta ställning till frågan om gärningen formellt sett hade varit att betrakta som ett brott om den hade begåtts av en person som uppnått straffbarhetsåldern, och hur gärningen i så fall hade rubricerats. Polisen eller åklagaren ska således endast utreda händelseförloppet och behöver som regel inte ta ställning i uppsåtsfrågan eller brottsrubriceringsfrågan eftersom dessa frågor anses vara i

¹³¹ Bring & Diesen, *Förundersökning*, s. 242.

¹³² Angående detta stycke, se SOU 2008:111 s. 127-128.

¹³³ Angående detta stycke, se SOU 2008:111 s. 127-128.

princip ovidkommande. Vidare anges att ett sådant ställningstagande från barnets synpunkt dessutom skulle vara mindre lämpligt.¹³⁴

Av förarbetena framgår vidare att en noggrannare utredning kan behövas för att kunna bedöma om barnets uppgifter är sanna. Även om ett barn tar på sig skulden för handlingen måste barnets uppgifter stödjas av andra omständigheter. Inte minst för barnets egen skull kan t.ex. ansvarsfördelningen inom ett kompisgäng behöva klarläggas. Liksom vid andra utredningar måste även de omständigheter som talar för att barnet inte har varit delaktig i händelseförloppet uppmärksammas.¹³⁵

När en utredning enligt 31 § LUL har avslutats ska utredningsprotokollet enligt 37 § LUL så snart som möjligt skickas till socialnämnden. Detta gäller oberoende av vilken grund utredningen har inletts på. Frågan om utredningsprotokollet även ska delges barnet och barnets vårdnadshavare har inte reglerats i lagtexten, och i förarbetena anges att denna fråga får avgöras från fall till fall.¹³⁶ I de fall det kan vara aktuellt med någon insats från socialtjänsten till följd av brottet anförs i förarbetena att det faller inom socialtjänstens ansvar att diskutera det inträffade med barnet och dennes vårdnadshavare. Detta utesluter emellertid inte att polisen, när det är lämpligt, informerar barnet och dennes vårdnadshavare om utredningsresultatet, vilket t.ex. kan vara motiverat när det handlar om omfattande eller allvarlig brottslighet. Normalt torde det dock vara tillräckligt att socialtjänsten ger barnet och dennes vårdnadshavare informationen. När socialnämnden, och eventuellt barnet och dess vårdnadshavare, har underrättats om utredningsresultatet, är den straffrättsliga processen avslutad om inte en bevistalan enligt 38 § LUL inleds.

¹³⁴ Angående detta stycke, se prop. 1983/84:187 s. 13-15, 34; SOU 2008:111 s. 128. Justitieutskottet höll inte med departementschefen om att en uppsåtsprövning som regel inte behöver ske med motiveringen att det vore stötande om myndigheterna agerade som om barnet var skyldigt till gärningen i det fall en uppsåtsprövning skulle ha visat att barnet inte haft uppsåt att begå gärningen och att barnet om det hade uppnått straffbarhetsåldern därför inte hade kunnat fällas till ansvar för brottet, se 1984/85:JuU6 s. 10.

¹³⁵ Angående detta stycke, se prop. 1983/84:187 s. 37-38.

¹³⁶ Följande resonemang, se prop. 2009/10:105 s. 39.

3.3 Bevistalan enligt 38 § LUL

3.3.1 Inledning

Straffprocessrätten i allmänhet består av formella regler om hur straffrätten ska verkställas när någon misstänks för brott.¹³⁷ Vid en bevistalan enligt 38 § LUL ska emellertid inte någon straffrätt verkställas eftersom barn som misstänks för att ha begått brott före 15 års ålder inte får dömas till någon påföljd för brottet enligt 1 kap. 6 § BrB. Med denna bakgrund står det klart att bevistalan är ett speciellt institut i straffprocessen och något annat än en vanlig brottmålsrättegång. Men vad en bevistalan närmare innebär, under vilka förutsättningar en sådan prövning ska ske, vad domstolen ska pröva och hur denna prövning ska gå till, är frågor som är desto mindre klara. En analys av dessa frågor följer därför i det följande.

3.3.2 Domstolens prövning

Vid en bevistalan ska domstolen avgöra huruvida ett barn under 15 år har begått det brott åklagaren påstår. För att närmare fastställa innebörden av domstolens prövning av en bevistalan måste två frågor besvaras. Den första frågan är vad domstolens prövning av en bevistalan ska innefatta och den andra frågan är hur stark åklagarens bevisning måste vara för att barnet ska anses ha begått det aktuella brottet, d.v.s. vilket beviskrav som gäller vid en bevistalan.¹³⁸

3.3.2.1 Vad innefattar domstolens prövning av en bevistalan?

Vad gäller den första frågan, vad domstolens prövning av en bevistalan ska innefatta, framgår av ordalydelsen i 38 § LUL att domstolen ska pröva om barnet har begått det brott åklagaren påstår. Vid en tolkning av denna bestämmelse kan det inledningsvis konstateras att begreppet brott har en teknisk betydelse i straffrätten och för att ett brott ska anses vara begånget krävs att flera förutsättningar är uppfyllda.¹³⁹ Av 1 kap. 1 § BrB följer att brott är en gärning som är beskriven i en författning och för vilken straff är föreskrivet. Att det ska vara en straffbelagd gärning är emellertid enbart en av flera förutsättningar för

¹³⁷ Nordlöf, *Unga lagöverträdare*, s. 260.

¹³⁸ För en närmare definition av begreppet beviskrav, se Diesen, *Bevisprövning i brottmål*, s. 137.

¹³⁹ Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, s. 15.

att ett brott ska anses vara begånget. De allmänna brottsförutsättningarna innefattar krav på att det är fråga om en otillåten gärning och att rekvisiten för personligt ansvar är uppfyllda.¹⁴⁰

Att det ska vara en otillåten gärning innebär i sin tur att gärningen ska uppfylla rekvisiten i det aktuella straffstadgandet och att det inte föreligger några rättfärdigande omständigheter i form av t.ex. nödvärn.¹⁴¹ Det andra kravet att rekvisiten för personligt ansvar ska vara uppfyllda, innebär ett krav på skuld i form av antingen uppsåt eller oaktsamhet och att det inte föreligger någon ursäktande omständighet i form av t.ex. nödvärnsexcess eller straffrättsvillfarelse.¹⁴²

Kravet på uppsåt innebär att personen ska ha varit medveten och förstått innebörden av det hen gjort, vilket förutsätter medvetenhet om den faktiska gärningen men även någon form av insikt om vilka konsekvenser som gärningen har eller kan komma att få. Kravet på oaktsamhet brukar beskrivas som att personen inte har förstått den fulla innebörden av gärningen och dess konsekvenser, men att hen borde ha gjort det.¹⁴³

En tolkning av lagtexten med stöd av allmänna straffrättsliga principer leder således till slutsatsen att domstolen även vid en bevistalan ska pröva samtliga straffrättsliga förutsättningar för att ett brott ska anses vara begånget. Huruvida detta var tanken vid införandet av institutet kan emellertid ifrågasättas med anledning av ett uttalande i de ursprungliga förarbetena om att en bevistalan enbart handlar om bevisvärdering och därför endast får överklagas till hovrätten och således inte till HD.¹⁴⁴ Uttalandet i förarbetena kan tolkas som att domstolen vid en bevistalan inte ska pröva samtliga straffrättsliga förutsättningar för att ett brott ska anses vara begånget, eftersom en sådan prövning inte enbart innefattar bevisvärdering. Bevisvärdering är visserligen en stor del av en straffrättslig prövning, men en sådan prövning innefattar även rättsliga frågor såsom frågor huruvida ett handlande innebär att en person tillsammans och i samförstånd med en annan person har begått ett brott eller om ett visst handlande ryms inom nödvärnsrätten. Det ska emellertid framhållas att frågan vad domstolens prövning av en bevistalan ska innefatta inte särskilt berördes i

¹⁴⁰ Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrätten grunder*, s. 58-59.

¹⁴¹ Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, s. 58-64.

¹⁴² Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, s. 64-65.

¹⁴³ Angående detta stycke, se Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, s. 274-275.

¹⁴⁴ Jfr prop. 1964:10 s. 167.

förarbetena, utan endast indirekt i detta uttalande om möjligheterna att överklaga en bevis-talan.

En förklaring till att frågan vad domstolens prövning av en bevistalan ska innefatta inte särskilt berördes i förarbetena kan vara att institutet infördes med ett socialrättsligt syfte. Bevistalan infördes för att dåvarande barnavårdsorgan skulle ha ett tillfredsställande underlag vid sin bedömning av barnets behov av sociala insatser.¹⁴⁵ Vid en socialrättslig be-dömning av barnets behov av insatser torde det inte vara lika relevant som vid en straff-rättslig prövning att t.ex. klargöra om barnet haft uppsåt till den aktuella gärningen. Även om det i förarbetena angavs att en brottsutredning lämpligen måste prövas i domstol,¹⁴⁶ ansågs det möjligen inte nödvändigt att denna prövning skulle innefatta en prövning av samtliga straffrättsliga förutsättningar för att ett brott ska anses vara begånget.

Trots denna möjliga tolkning av förarbetena, måste det konstateras att det aktuella utta-landet om att en bevistalan enbart innefattar bevisvärdering i sammanhanget är vagt och kan inte tillmätas någon större vikt vid fastställandet av vad domstolen ska pröva vid en bevistalan. Frågan vad domstolen vid en bevistalan ska pröva har inte heller direkt be-handlats i förarbetena. Lagtexten i 38 § LUL är emellertid entydig. Domstolen ska vid en bevistalan pröva om barnet har begått brottet och av allmänna straffrättsliga principer föl-jer i sin tur att en prövning av om någon har begått ett brott innefattar en prövning av samtliga straffrättsliga förutsättningar.¹⁴⁷ Detta leder till slutsatsen att domstolen vid en bevistalan ska pröva om rekvisiten i det aktuella straffstadgandet är uppfyllda, om det fö-religger några rättfärdigande omständigheter, om kravet på uppsåt eller oaktsamhet är uppfyllt och om det föreligger några ursäktande omständigheter.¹⁴⁸

3.3.2.2 Vilket beviskrav gäller vid en bevistalan?

Vad gäller den andra frågan, hur stark åklagarens bevisning måste vara för att barnet ska anses ha begått det aktuella brottet, och med andra ord vilket beviskrav som gäller vid en bevistalan, kan det konstateras att svaret på denna fråga inte går att läsa ut direkt av lag-

¹⁴⁵ Prop. 1964:10 s. 166, 170-171.

¹⁴⁶ Prop. 1964:10 s. 171.

¹⁴⁷ Angående begreppet brott och dess tekniska betydelse i straffrätten, se Asp, Ulväng & Jareborg, *Krimi-nalrättens grunder*, s. 15.

¹⁴⁸ Angående de straffrättsliga förutsättningarna, se Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, s. 58-65.

texten. Av 38 § andra stycket LUL följer att bestämmelserna om allmänt åtal för brott, för vilket är föreskrivet fängelse i mer än ett år, även gäller vid bevistalan. Detta innebär bl.a. att bestämmelserna i 35 kap. RB om bevisning är tillämpliga. Beviskravet i brottmål finns emellertid inte föreskrivet i någon bestämmelse, utan beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* har fastställts av HD i NJA 1980 s. 725. Detta beviskrav kan förenklat sägas innefatta dels en prövning av om åklagaren har lagt fram tillräcklig bevisning för att gärningsbeskrivningen ska anses styrkt, dels en prövning av om friande alternativ till åklagarens gärningspåstående har kunnat uteslutas.¹⁴⁹

Huruvida beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* gäller även vid en bevistalan framgår således inte direkt av lagtexten eftersom beviskravet i brottmål inte har fastställts i en bestämmelse, utan i ett avgörande från HD. Med anledning av att de bestämmelser som gäller i övrigt i brottmål, gäller även vid bevistalan, ligger det emellertid nära till hands att genom en systematisk tolkning utgå ifrån att även gällande beviskrav i brottmål gäller vid en bevistalan. Även rättssäkerhetsskäl talar för att beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* bör gälla vid domstolens prövning av en bevistalan om inte annat framgår. I det fall det anses att det kan godtas en lägre grad av säkerhet för slutsatsen att ett barn under 15 år har begått brott, än vid en prövning av om någon över 15 år har begått brott, bör skäl för detta särskilt framgå av lag eller förarbeten.

Frågan är då om det framgår att något annat beviskrav än beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* ska gälla vid en bevistalan. I förarbetena till lagen har frågan om beviskrav inte direkt behandlats. Vad som däremot framgår av de ursprungliga förarbetena är att domstolen vid en bevistalan i domen ska ange huruvida barnet har begått brottet eller att så inte har blivit *utrett*.¹⁵⁰ I senare förarbeten har det emellertid, utan närmare motivering, angetts att domstolen i domen ska ange om den funnit det *styrkt* att barnet har begått gärningen eller inte.¹⁵¹ Inledningsvis kan det konstateras att varken begreppet *utrett* eller *styrkt* utgör något beviskrav i sig. Begreppet *styrkt* kan användas, och används ofta i domstol, för att uttrycka slutsatsen att bevisen i det aktuella fallet räcker för att uppfylla beviskravet¹⁵² (vilket i dessa fall förenklat kan sägas vara att barnet har begått det aktuella brottet). Där-

¹⁴⁹ Jfr Diesen, *Bevisprövning i brottmål*, s. 147.

¹⁵⁰ Prop. 1964:10 s. 167.

¹⁵¹ Prop. 1983/84:187 s. 11; Prop. 2009/10:105 s. 44.

¹⁵² Diesen, *Bevisprövning i brottmål*, s. 140. Enligt Diesen användes begreppet *styrkt* även i hög grad som ett beviskrav innan beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* fastställdes av HD i NJA 1980 s. 725.

emot säger begreppet *styrkt* i sig ingenting om hur stark bevisningen måste vara för att denna slutsats ska kunna dras.¹⁵³

Vidare kan det konstateras att beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* fastställdes av HD efter att institutet bevistalan infördes.¹⁵⁴ Uttalandet i de ursprungliga förarbetena att domstolen ska ange om barnet har begått brottet eller att så inte har blivit *utrett* måste därför tolkas med bakgrund av att nuvarande beviskrav i brottmål vid tidpunkten inte hade fastställts. En relevant fråga i detta sammanhang är hur uttalandena i de senare förarbetena om att domstolen ska ange om den funnit det *styrkt* att barnet begått gärningen eller inte, förhåller sig till uttalandet i de ursprungliga förarbetena. Med bakgrund av att beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* i brottmål fastställdes efter uttalandet i de ursprungliga förarbetena, kan det hävdas att uttalandena i de senare förarbetena om att domstolen ska ange om den funnit det *styrkt* att barnet begått gärningen eller inte, bör ges företräde.

En sådan tolkning är även förenlig med att beviskravet *ställt utom rimligt tvivel* gäller vid domstolens prövning av en bevistalan. Detta eftersom begreppet *styrkt*, som inte utgör något beviskrav i sig, kan användas för att uttrycka slutsatsen att bevisen i det aktuella fallet räcker för att uppfylla bevisemat.¹⁵⁵ Begreppet *styrkt* kan då användas för att uttrycka slutsatsen att bevisningen når upp till beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel*. Uttalandet i de ursprungliga förarbetena om att domstolen i domen ska ange huruvida barnet har begått brottet eller att så inte har blivit *utrett*, är däremot mindre förenligt med tolkningen att beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* gäller. Detta eftersom domstolens prövning av bevisningen i förhållande till beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* inte sker genom en utredning, utan genom en två-steps-prövning av bevisningen i målet.

Med denna bakgrund är slutsatsen att beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* sannolikt gäller även vid domstolens prövning av en bevistalan. Uttalandet i de ursprungliga förarbetena att domstolen ska ange om barnet har begått brottet eller att så inte har blivit *utrett*, medför emellertid ett visst tvivel beträffande vilket beviskrav som gäller vid en bevistalan.

¹⁵³ Diesen, *Bevisprövning i brottmål*, s. 140.

¹⁵⁴ Beviskravet fastställdes av HD i NJA 1980 s. 725 och institutet bevistalan infördes år 1965, se prop. 1964:10.

¹⁵⁵ Diesen, *Bevisprövning i brottmål*, s. 140.

3.3.3 Förutsättningar för att väcka bevistalan

För att åklagaren ska få väcka bevistalan följer av lagtexten i 38 § LUL att två förutsättningar måste vara uppfyllda. För det första krävs att socialnämnden, Socialstyrelsen eller barnets vårdnadshavare har framställt en begäran om att åklagaren ska väcka bevistalan. Utöver detta krävs att åklagaren vid en självständig prövning bedömer att en bevistalan är påkallad ur allmän synpunkt.

Vad gäller socialnämndens begäran följer av förarbetena att denna måste grunda sig i att det är av vikt att frågan huruvida barnet har begått den aktuella gärningen blir klarlagd för att socialnämnden ska kunna besluta om åtgärder, vilket kan vara fallet om grund för ingripanden mot barnet saknas om denna inte har begått gärningen.¹⁵⁶ Ytterligare ett krav för att socialnämnden ska begära en bevistalan bör enligt förarbetena vara att socialnämnden inte anser sig klara av bevisvårigheterna.¹⁵⁷ När det gäller vårdnadshavares begäran om bevistalan behöver denna inte grunda sig i annat än en övertygelse om barnets oskuld.¹⁵⁸

Det ytterligare kravet att bevistalan ska vara påkallad ur allmän synpunkt har införts av processekonomiska skäl och för att en bevistalan inte ska väckas i fall där det inte är befogat ur barnets synvinkel med hänsyn till den påfrestning ett domstolsförfarande kan innebära för barnet. En bevistalan är således inte motiverad i alla fall där vårdnadshavarna är övertygade om barnets oskuld eller i alla fall där socialnämnden bedömer att den brottsliga gärningen är en förutsättning för sociala ingripanden. Kravet på att bevistalan ska vara påkallad ur allmän synpunkt innebär att särskilda omständigheter bör krävas för att åklagaren ska väcka bevistalan, såsom att gärningens allvarliga art gör det angeläget att en prövning av barnets skuld sker inför domstol.¹⁵⁹

Huruvida någon annan omständighet än att det är fråga om en gärning av allvarligare art kan uppfylla kravet på att bevistalan är påkallad ur allmän synpunkt framgår inte direkt av förarbetena. Enligt departementschefen bör emellertid en bevistalan endast inledas när

¹⁵⁶ Prop. 1964:10 s. 166; SOU 1965:55 s. 403.

¹⁵⁷ Prop. 1964:10 s. 166; SOU 1965:55 s. 403.

¹⁵⁸ Prop. 1983/84:187 s. 38.

¹⁵⁹ Angående detta stycke, se prop. 1964:10 s. 166; JuU 1984/85:6 s. 12-13.

barnet är misstänkt för allvarligare brottslighet,¹⁶⁰ vilket kan tolkas som att någon annan omständighet inte kan uppfylla kravet på att en bevistalan är påkallad ur allmän synpunkt.

Utöver dessa krav framgår av de ursprungliga förarbetena att även barnets ålder och graden av misstanke mot barnet har betydelse för åklagarens bedömning av om en bevistalan ska väckas. Enbart i de fall det misstänkta barnet närmar sig straffbarhetsåldern om 15 år bör åklagaren väcka bevistalan.¹⁶¹ Desto yngre det misstänka barnet är, desto starkare skäl måste föreligga för att en domstolsprövning ska ske.¹⁶² Vad gäller graden av misstanke mot barnet framgår att åklagaren ska inta en restriktiv hållning om åklagaren vid prövningen av bevisläget bedömer att det inte hade förelegat tillräckliga skäl för åtal om barnet hade varit över 15 år.¹⁶³ Det är emellertid inte uteslutet att åklagaren kan föra bevistalan även i dessa fall om det föreligger ett betydande intresse av att få ett domstolsavgörande.¹⁶⁴ Vad som kan vara ett betydande intresse i en sådan situation framgår emellertid inte. I förarbetena anges vidare att det i något fall kan finnas anledning att pröva barnets skuld i domstol trots att barnet enbart är skäligen misstänkt.¹⁶⁵ Om åklagaren däremot bedömer att det inte ens föreligger sannolika skäl för misstanken bör en bevistalan inte inledas.¹⁶⁶

Med anledning av att betydelsen av barnets ålder och graden av misstanke mot barnet behandlades i de ursprungliga förarbetena, är det inte helt klart huruvida dessa faktorer har betydelse även vid åklagarens bedömning av om en bevistalan ska väckas i de fall en sådan har begärts av barnets vårdnadshavare. Denna möjlighet för barnets vårdnadshavare att begära en s.k. negativ bevistalan infördes genom en lagändring år 1985¹⁶⁷ och vid denna lagändring behandlades inte frågan huruvida barnets ålder och graden av misstanke mot barnet även har betydelse i dessa fall. Rimligtvis torde emellertid barnets ålder även ha betydelse vid bedömningen av om åklagaren ska väcka negativ bevistalan eftersom det även i dessa fall är motiverat att endast barn som närmar sig straffbarhetsåldern bör med-

¹⁶⁰ Prop. 1964:10 s. 171. I SOU 1956:55 s. 404 ansåg beredningen även att gärningen måste vara av allvarlig art för att en bevistalan ska inledas.

¹⁶¹ Prop. 1964:10 s. 167.

¹⁶² SOU 1956:55 s. 404.

¹⁶³ Prop. 1964:10 s. 171.

¹⁶⁴ Prop. 1964:10 s. 171-172.

¹⁶⁵ Prop. 1964:10 s. 167.

¹⁶⁶ Prop. 1964:10 s. 167.

¹⁶⁷ Prop. 1983/84:187.

verka i en domstolsprocess. Detta dels med hänsyn till den påfrestning en domstolsprocess kan innebära, dels med hänsyn till de svårigheter en prövning av skuld i form av uppsåt eller oaktsamhet hos ett litet barn kan innebära.¹⁶⁸

Även graden av misstanke mot barnet torde ha betydelse vid åklagarens bedömning av om negativ bevistalan ska väckas. Detta dels av processekonomiska skäl, dels med anledning av att det inte heller vid negativ bevistalan bör ske en domstolsprocess med ett barn misstänkt för brott i fler fall än nödvändigt med hänsyn till den påfrestning en domstolsprocess kan innebära för barnet.¹⁶⁹

Vad som är desto mer klart är att åklagaren självständigt ska pröva om bevistalan ska väckas eller inte. Av 11 § åklagarförordningen följer att det endast är riksåklagaren, vice riksåklagaren, överåklagare, vice överåklagare, chefsåklagare och vice chefsåklagare som får utföra åklagarens uppgifter i fråga om bevistalan. Om åklagaren väcker bevistalan kan inte domstolen avvisa denna med hänvisning till att det inte är påkallat ur allmän synpunkt att barnets skuld prövas i domstol.¹⁷⁰ I det fall åklagaren bedömer att bevistalan inte ska väckas kan den som har påkallat bevistalan begära överprövning hos riksåklagaren. Överprövningsförfarandet är inte författningsreglerat utan har sin rättsliga grund i 7 kap. 5 § RB om att överordnad åklagare kan överta lägre åklagares uppgifter.¹⁷¹

Vad gäller åklagarens begäran om bevistalan framgår av de ursprungliga förarbetena att åklagaren ska ange den brottsliga gärningen, de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.¹⁷² Vad åklagaren i sin begäran om bevistalan ska ange i det fall barnets vårdnadshavare har begärt bevistalan är oklart. I dessa fall ska åklagaren föra en negativ bevistalan och hur förfarandet i dessa fall ska gå till behandlades inte i lagstiftningsärendet.¹⁷³ Av denna anledning analyseras negativ bevistalan särskilt i nästkommande avsnitt.

¹⁶⁸ Angående eventuella utmaningar vid prövningen av skuld hos ett barn, se avsnitt 4.3.

¹⁶⁹ Att dessa intressen ligger bakom regleringen av bevistalan framgår t.ex. av 1984/85:JuU6 s. 13 och SOU 1956:55 s. 403-404.

¹⁷⁰ Prop. 1964:10 s. 166.

¹⁷¹ NJA 2016 s. 341. Riksåklagaren har meddelat riktlinjer för överprövningsförfarandet, se Riksåklagarens riktlinjer, RÅR 2013:1.

¹⁷² Prop. 1964:10 s. 167.

¹⁷³ Detta påpekades även av justitieutskottet i 1984/85:JuU6 s. 12-13.

3.3.4 Särskilt om negativ bevistalan

Negativ bevistalan infördes i samband med att polisen gavs befogenhet att utreda brott misstänkt begångna av barn under 15 år. I förarbetena angavs att i en situation där polisen eller åklagaren kan bedöma att barnet har begått ett brott måste barnets vårdnadshavare ha möjlighet att begära domstolens prövning för att bevisa barnets oskuld.¹⁷⁴ Negativ bevistalan syftar således till att barnets vårdnadshavare ska kunna få barnet rentvått från en oriktig brottsmisstanke och ordningen torde utgå ifrån att polisens utredningar enligt 31 § LUL innefattar en bedömning av om barnet har begått ett visst brott.¹⁷⁵

I de fall barnets vårdnadshavare begär bevistalan sker detta således i syfte att bevisa barnets oskuld. Enligt justitieutskottet innebär detta att åklagaren, som normalt har till uppgift att bevisa skuld, vid negativ bevistalan istället ska bevisa att barnet är oskyldigt.¹⁷⁶ I litteraturen har dock anförts, utan närmare motivering, att syftet att klarlägga att barnet inte har begått brottet aldrig kan föranleda en bevistalan.¹⁷⁷ Att åklagaren ska bevisa att någon är oskyldig är visserligen främmande för svensk straffprocess som bygger på den ackusatoriska principen där åklagaren ska föra bevisning om den misstänktes skuld.¹⁷⁸ Ändamålet med negativ bevistalan är emellertid att barnets vårdnadshavare ska ha en viss möjlighet att få till stånd en domstolsprövning för att visa barnets oskuld, vilket klart framgår av lagens förarbeten.¹⁷⁹ Vilket i sin tur enligt justitieutskottets betänkande innebär att åklagaren får till uppgift att bevisa att barnet är oskyldigt.¹⁸⁰ Med denna bakgrund torde det inte finnas utrymme för tolkningen att bevistalan aldrig kan föranledas av syftet att klarlägga att barnet inte har begått brottet.

¹⁷⁴ Prop. 1983/84:187 s. 38; 1984/85:JuU6 s. 12-13.

¹⁷⁵ Jfr justitieutskottets uttalande i 1984/85:JuU6 s. 9 om att införandet av polisiära brottsutredningar innebär att det inte längre bara är socialnämnden som skall ta ställning till brottet utan att ansvaret hädanefter även kommer att ligga på polisen.

¹⁷⁶ 1984/85:JuU6 s. 12. Justitieutskottet konstaterade vidare att denna ordning inte är helt tilltalande, men att en ordning där polisen utreder brott utan att vårdnadshavare ges en viss möjlighet att få frågan om barnets oskuld prövad inte heller är tilltalande, och att lösningen med en negativ bevistalan är den lösning som för nuvarande finns, se 1984/85:JuU6 s. 12-13.

¹⁷⁷ Nordlöf, *Oskuldspresumtionen – en utopi för minderåriga barn misstänkta för brott*, s. 195.

¹⁷⁸ Ang. den ackusatoriska principen, se Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*, s. 70-71.

¹⁷⁹ Prop. 1983/84:187 s. 38; 1984/85:JuU6 s. 12-13.

¹⁸⁰ 1984/85:JuU6 s. 12.

Att åklagaren vid negativ bevistalan ska föra bevisning om att barnet är oskyldigt leder emellertid till flera frågor. En konsekvens av att åklagaren vid negativ bevistalan ska föra bevisning om att barnet är oskyldigt är t.ex. att det i domstolsprocessen torde saknas en företrädare för den andra s.k. skuldsidan. Detta leder i sin tur till frågan om utgången i dessa mål skulle kunna bli annan än att domstolen finner att barnet inte har begått brottet. Med anledning av att frågan hur förfarandet vid negativ bevistalan ska gå till inte närmare behandlades i lagstiftningsprocessen¹⁸¹, är det emellertid i hög grad oklart hur negativ bevistalan ska gå till och under vilka förutsättningar åklagaren ska väcka negativ bevistalan.

Det kan således konstateras att möjligheten för barnets vårdnadshavare att begära negativ bevistalan aktualiserar ett flertal frågor utan svar. Utan avsikt att närmare analysera följande frågor, kan det framföras att det även är oklart vilken betydelse barnets åsikt i frågan huruvida en domstolsprövning ska begäras, har. Denna fråga är emellertid högst relevant, särskilt när det rör äldre barn. En annan fråga är hur vårdnadshavarens rätt att begära bevistalan förhåller sig till vårdnadshavarens möjlighet att få del av utredningsresultatet. Huruvida vårdnadshavaren får del av utredningsresultatet eller inte är beroende av polisens eller socialtjänstens bedömning eftersom vårdnadshavaren inte har någon rätt att ta del av detta.¹⁸² Dessa frågor har inte behandlats av lagstiftaren, likt många andra rättsliga frågor av relevans som en bevistalan aktualiserar.

3.3.5 Handläggningen i domstol

Vad gäller handläggningen av en bevistalan i domstol följer av 38 § andra stycket LUL att de bestämmelser i RB som gäller allmänt åtal för brott, för vilket är föreskrivet fängelse i mer än ett år, ska tillämpas. Det innebär bl.a. att offentlig försvarare kan förordnas¹⁸³ och ska enligt förarbetena i praktiken alltid förordnas.¹⁸⁴ Vid handläggningen av en bevistalan finns emellertid även en viss särreglering. En bevistalan ska enligt 25 § första stycket LUL handläggas av domare och nämndemän som särskilt har utsetts av domstol för att handlägga mål som gäller ungdomar under 21 år. Vidare kan förhandlingen hållas inom stängda dörrar i större omfattning än vid handläggningen av andra mål med anledning av

¹⁸¹ Att denna fråga inte behandlats påpekades av justitieutskottet i 1984/85:JuU6 s. 12-13.

¹⁸² Prop 2009/10:105 s. 39. För närmare redogörelse för vårdnadshavares (och barnets) möjlighet att ta del av utredningsresultatet, se avsnitt 3.2.3.

¹⁸³ Prop. 1983/84:187 s. 35.

¹⁸⁴ Prop. 1964:10 s. 172.

att förhandlingens offentlighet regelmässigt torde vara till sådan uppenbar olägenhet för barnet att handläggningen bör ske inom stängda dörrar.¹⁸⁵ Vidare anges i förarbetena att de yttre arrangemangen vid förhandlingen utan särskilda föreskrifter kan anpassas utifrån barnets behov och att det inte finns något hinder mot att förhandlingen hålls utanför en vanlig rättegångssal.¹⁸⁶

3.3.6 Rättegångskostnader, överklagande m.m.

Rättegångskostnaderna vid en bevistalan ska enligt 38 § andra stycket LUL stanna på staten oavsett utgång i målet. Vidare framgår av förarbetena att domstolens avgörande inte är bindande för socialnämnden, vare sig domen är friande eller fällande och socialnämnden är således oförhindrad att värdera bevisning på annat sätt än domstolen och kan även ta hänsyn till nya omständigheter. Domen kan överklagas av åklagaren eller barnet, dock inte längre än till hovrätten eftersom det vid en bevistalan, enligt förarbetena, endast är fråga om bevisvärdering.¹⁸⁷

3.4 Bevistalan i praktiken: två exemplifierande avgöranden

3.4.1 Inledning

Vid införandet av bevistalan för över 50 år sedan förutsattes att institutet sällan skulle användas,¹⁸⁸ vilket även har blivit fallet. Så vitt känt har en bevistalan endast prövats i två fall, ett från 2015 och ett från 2016. I båda fallen gällde bevistalan mord och i det följande refereras och kommenteras fallen för att exemplifiera hur bevistalan kan gå till i praktiken.

3.4.2 Mordet på en skolgård i Limhamn

Malmö tingsrätt har i ett avgörande från den 6 februari 2015 (mål nr B 7420-14) avgjort ett mål rörande mord, misshandel och övergrepp i rättssak. I målet var tre ungdomar misstänka för att på olika sätt ha deltagit i ett slagsmål på en skolgård som resulterade i att en 17-åring dog av sina skador från misshandeln. En 16-åring åtalades för mord och en 20-

¹⁸⁵ Prop. 1964:10 s. 172.

¹⁸⁶ Prop. 1964:10 s. 172.

¹⁸⁷ Angående detta stycke, se prop. 1964:10 s. 167.

¹⁸⁸ Jfr uttalandet i SOU 1956:55 s. 403 om att bevistalan avser frågan om utredning i vissa sällsynta fall när brottslig gärning misstänks.

åring för misshandel och övergrepp i rättssak. Efter begäran av socialnämnden väckte åklagaren bevistalan gällande mord mot en 14-åring. I det följande återges de avsnitt i domen som är av relevans för domstolens prövning av åklagarens bevistalan.

I målet var följande omständigheter ostridiga. Ett 30-tal ungdomar hade en eftermiddag samlats på en skolgård i Limhamn. 14-åringen hade slagits mot en av de andra ungdomarna till följd av en konflikt grundad i att 14-åringen, en vecka tidigare, hade tittat snett på den andres partner. Senare på kvällen hade 17-åringen, 16-åringen och 20-åringen kommit till skolgården. Ett slagsmål mellan 17-åringen och 16-åringen hade brutit ut och avslutats med att 16-åringen högg en krossad flaska mot 17-åringens hals. Hugget hade orsakat en sårskada i halsen som lett till förblödning och förorsakat luftintrång i hjärtat. 17-åringen dog några minuter efter hugget.

Med stöd av vittnesmål och teknisk bevisning fann tingsrätten det ställt utom rimligt tvivel att 16-åringen uppsåtligen hade berövat 17-åringen livet och dömde 16-åringen till ansvar för mord. Vad gäller åklagarens bevistalan avseende mord mot 14-åringen, som inte sågs som tilltalad i målet utan som motpart till åklagaren, var frågan i målet om 14-åringens inblandning i händelseförloppet medförde att denna gemensamt och i samförstånd med 16-åringen uppsåtligen hade berövat 17-åringen livet.

Vid bedömningen av 14-åringens delaktighet i händelseförloppet fann tingsrätten det styrkt att 16-åringen hade kommit till skolgården på uppmaning av 14-åringen. Domstolen fann det emellertid inte visat annat än att syftet i detta skede var att vid behov ge skydd åt 14-åringen. Vidare fann domstolen det styrkt att 14-åringen, i ett tidigt skede av slagsmålet mellan 16-åringen och 17-åringen, hade krossat en glasflaska och rört sig med denna i handen och uttalat hot i stil med att ingen av de närvarande skulle säga något till polisen. Vidare konstaterade domstolen att 16-åringens hugg mot 17-åringens hals hade möjliggjorts av att den krossade flaskan förflyttats från 14-åringens hand till 16-åringens hand, men att uppgifterna om hur detta exakt hade gått till var knapphändiga och i viss utsträckning motstridiga.

Tingsrätten fann däremot att det stod klart att 16-åringen antingen hade fått eller tagit flaskan i ett mycket sent skede av slagsmålet och i nära anslutning till buskarna där de vid tillfället hade befunnit sig. Vidare fann tingsrätten det visat att 14-åringen hade befunnit sig relativt nära slagsmålet i buskarna när hugget hade utdelats. Tingsrätten fann dock att

det inte var styrkt att 14-åringen efter att slagsmålet påbörjats hade uppmanat 16-åringen att utöva våld mot 17-åringen. Slutligen fann tingsrätten det styrkt att 14-åringen efter att hugget utdelats, hade lämnat platsen först efter att ha samlat på sig glasskärvor från flaskan i det uppenbara syftet att avlägsna bevismaterial från platsen.

Tingsrätten konstaterade att ovanstående omständigheter var besvärande för 14-åringen och visade på en mycket större inblandning i händelseförloppet än 14-åringen hade erkänt. Tingsrätten fann emellertid att samtliga omständigheter, inte ens sammantagna, utgjorde något starkt indicium på att 14-åringen hade velat att 17-åringen skulle dö. Tingsrätten ansåg att omständigheterna typiskt sett var mer förenliga med att 14-åringen gärna velat att 17-åringen skulle misshandlas. Vidare framförde tingsrätten att saken hade varit annorlunda om 14-åringen hade lämnat flaskan till 16-åringen under uppmaning att hugga 17-åringen. Tingsrätten konstaterade att detta skeende, när flaskan hade kommit i 16-åringens hand, emellertid inte var klarlagt. Huruvida 16-åringen tagit flaskan på eget initiativ eller om 14-åringen hade överlämnat den var således inte klarlagt.

En förutsättning för att åklagarens bevistalan skulle kunna bifallas var enligt tingsrätten att det fanns fullgod bevisning dels om att det hade varit på 14-åringens initiativ som flaskan överlämnades, dels att 14-åringen i samband med detta hade uppmanat 16-åringen att använda den mot 17-åringen. Sådan bevisning fanns emellertid inte och vid ett sådant förhållande fick det enligt tingsrätten antas ha framstått som mycket långsökt och osannolikt för 14-åringen att 16-åringen skulle använda flaskan till att döda 17-åringen. Tingsrätten fann därför att 14-åringen inte kunde anses ha haft uppsåt till den gärningen.

Avslutningsvis konstaterade tingsrätten att ett alternativt synsätt hade varit att anse att situationen borde ha ”gett” 14-åringen en insikt om vad som skulle hända. Ett sådant synsätt vore emellertid enligt tingsrätten inte förenligt med det stränga beviskrav som tillämpas i brottmål. Tingsrätten fann därför att det inte var ställt utom rimligt tvivel att 14-åringen gemensamt och i samförstånd med 16-åringen uppsåtligen hade berövat 17-åringen livet och ogillade därför åklagarens bevistalan.

3.4.3 Mordet på en gård i Derome

Hovrätten för Västra Sverige har i ett avgörande från den 23 juni 2016 (mål nr B 2578-16) avgjort ett mål rörande mord och grov stöld. I målet förde åklagaren efter begäran av soci-

alnämnden bevistalan mot två barn som misstänktes för att tillsammans och i samförstånd ha begått mord och grov stöld. Vid tidpunkten för gärningen var barnen 13 år gamla och hade vid tidpunkten för tingsrättens prövning fyllt 14 år.

Bakgrunden till fallet var att en äldre man hade hittats död i en tambur. Mannen hade stick- och skärskador, omfattande krosskador och blånader och den tekniska bevisningen talade för att de två barnen hade varit inblandade i mordet. Barnen medgav att de hade varit hos mannen och erkände gärningen grov stöld, men skyllde våldet mot mannen på varandra.

Tingsrätten konstaterade inledningsvis att frågan i målet var om det blivit utrett att de misstänka barnen tillsammans och i samråd eller samförstånd hade gjort sig skyldiga till mord och grov stöld. Tingsrätten uttalade att även när en bevistalan förs är det åklagaren som har bevisbördan och beviskravet ställt bortom rimligt tvivel gäller. Med detta konstaterat fann tingsrätten, med stöd av barnens erkännanden och övrig utredning, det utrett att barnen hade begått grov stöld i enlighet med åklagarens gärningsbeskrivning.

Vad gäller det händelseförlopp som hade lett till mannens död konstaterade tingsrätten att det endast hade varit de misstänkta barnen som befunnit sig på gården när mannen attackerades, och att alternativa gärningsmän därmed kunde uteslutas. Vidare fann tingsrätten att händelseförloppet som lett till mannens död hade varit kort, men att en exakt tidpunkt när mannen mördats mellan den 7 till den 9 juni 2015 emellertid inte kunde klarläggas. Av utredningen fann tingsrätten det utrett att ett av de misstänkta barnen hade använt en kvast för att slå mannen. Det hade emellertid varit en kniv som använts för att döda mannen, och på denna kniv som hittats på en äng fanns DNA från samma barn, vilket barnet förklarade med att hen hade hittat kniven ute på ängen. Tingsrätten fann att detta inte var en orimlig förklaring till att barnets DNA fanns på kniven och att åklagaren inte lyckats motbevisa att det kan ha avsatts vid detta tillfälle.

Vid en sammanvägd bedömning fann tingsrätten att den bevisning som åklagaren åberopat till stöd för bevistalan klarlagt var i huset händelsen hade utspelat sig, att kvasten använts som tillhygge av ena barnet och att morakniven hade varit mordvapnet. Vad gäller det andra barnets inblandning fann tingsrätten att åklagaren inte lyckats styrka att hen hade orsakat några skador på mannen. Detta innebar enligt tingsrätten emellertid inte att det var ställt utom rimligt tvivel att det andra barnet ensam hade stått för det trubbiga vål-

det mot mannen. Tingsrätten fann att åklagaren inte heller lyckats bevisa vem som hade utdelat det dödande hugget med kniven. Vilket medförde att domstolen inte kunde utsluta alternativa händelseförlopp såsom att ett av barnen hade stuckit mannen i halsen utan att den andre hade varit medveten om att det skulle hända eller hade främjat det på något sätt. Tingsrätten fann därför att åklagaren inte uppfyllt sin bevisbörda och ogillade åklagarens bevistalan på denna grund.

I hovrätten yrkade åklagaren på att domstolen skulle bifalla bevistalan avseende mord och i andra hand pröva om gärningarna kunde bedömas som grovt rån. Hovrätten tog inledningsvis ställning till om målsägandena kunde biträda åklagarens bevistalan, vilket de i tingsrätten och hovrätten hade förklarat sig göra. Hovrätten konstaterade att LUL innehåller särskilda bestämmelser beträffande bl.a. handläggningen i domstol av mål där den misstänkte inte har fyllt 21 år. Vidare konstaterade domstolen att det i övrigt är RB:s bestämmelser som gäller. Hovrätten konstaterade att det i LUL regleras vem som får väcka en bevistalan och under vilka förutsättningar en sådan talan får föras. Det finns däremot inte någon bestämmelse som ger målsägande rätt att framställa egna yrkanden om skuld vid en bevistalan eller en rätt att biträda åklagarens bevistalan, såsom en målsägande har rätt att göra beträffande ett åtal. Hovrätten fann därmed att målsägandena inte hade någon rätt att biträda åklagarens bevistalan.

Vad gäller skuldfrågan fann även hovrätten att barnen hade gjort sig skyldiga till grov stöld. Vad gäller frågan om de misstänkta barnen tillsammans och i samråd eller samförstånd hade gjort sig skyldiga till mord anslöt sig hovrätten i alla delar till tingsrättens bedömning och fann således att åklagaren inte uppfyllt sin bevisbörda och ogillade därmed åklagarens bevistalan avseende mord.

Hovrätten tog därefter ställning till om det var utrett att barnen hade gjort sig skyldiga till grovt rån. Vid denna bedömning fann hovrätten att händelseförloppet inte klarlagts i den meningen att det inte var utrett i vilken ordning den grova stölden och våldet mot mannen hade ägt rum eller om gärningarna ens hade skett samtidigt mellan den 7 juni och den 9 juni 2015. Hovrätten fann att omständigheterna i målet inte heller var sådana att de antydde att syftet med våldsutövningen hade varit att tillgripa mat, smycken eller kläder från mannen. Hovrätten fann således att det i målet inte var visat att barnen hade våldfört sig

på mannen för att stjäla och fann därför att åklagarens alternativyrkande om grovt rån inte kunde bifallas.

3.4.4 Kommentar

I båda fallen väcktes bevistalan till följd av att de underåriga¹⁸⁹ barnen misstänktes för mord. Mord är ett av de allvarligaste brotten som någon kan misstänkas för och kravet på att bevistalan ska vara påkallad ur allmän synpunkt, vilket innefattar ett krav på att det är fråga om en gärning av allvarligare art,¹⁹⁰ var därmed utan tvekan uppfyllt. Vidare kan konstateras att bevistalan i båda fallen föranleddes av socialnämndens begäran. Denna begäran bör enligt förarbetena grunda sig i att socialnämnden inte anser sig kunna klara av bevissvårigheterna och att det är av vikt att frågan huruvida barnet har begått den aktuella gärningen blir klarlagd för att socialnämnden ska kunna besluta om åtgärder, vilket kan vara fallet om grund för ingripanden mot barnet saknas om hen inte har begått den aktuella gärningen.¹⁹¹

I båda fallen var det fråga om ett svårbedömt bevisläge. I *Mordet på en skolgård i Limhamn* var frågan om 14-åringen gemensamt och i samförstånd med 16-åringen uppsåtligt hade berövat 17-åringen livet genom dennes delaktighet i händelseförloppet. 14-åringen hade bl.a. uppmanat 16-åringen att komma till brottsplatsen och krossat en glasflaska som sedan på något sätt hade överförts till 16-åringen som använt denna för att hugga 17-åringen. En stor del av bevisningen i målet bestod av muntliga utsagor vilka tingsrätten inte fann tillräckliga för att styrka alla delar i händelseförloppet och framförallt inte för att styrka 14-åringens uppsåt till mordet. Även i *Mordet på en gård i Derome* var det fråga om ett komplicerat bevisläge där de misstänkta barnen skyllde våldet mot mannen på varandra och tingsrätten och hovrätten fann att alternativa händelseförlopp inte kunde uteslutas. Att det i båda fallen var fråga om ett svårbedömt bevisläge står således klart, huruvida det var av vikt att frågan om barnen begått de aktuella gärningarna skulle bli klarlagd för att socialnämnden skulle kunna besluta om insatser är emellertid oklart.¹⁹²

¹⁸⁹ Med underårig avses barn under straffbarhetsåldern, d.v.s. under 15 år.

¹⁹⁰ Prop. 1964:10 s. 166, 171. Se vidare avsnitt 3.3.3.

¹⁹¹ Prop. 1964:10 s. 166; SOU 1965:55 s. 403.

¹⁹² Angående detta krav, se prop. 1964:10 s. 166. Beträffande ett av de misstänka barnen kan det konstateras att detta barn redan var föremål för tvångsvård enligt LVU vid domstolens prövning och att det således fö-

Vad gäller de misstänkta barnens ålder följer av förarbetena att bevistalan endast bör inledas om det misstänkta barnet närmar sig straffbarhetsåldern om 15 år.¹⁹³ I *Mordet på en skolgård i Limhamn* var det misstänkta barnet 14 år vid gärningstillfället och vid domstolens prövning. De misstänkta barnen i *Mordet på en gård i Derome* var 13 år vid gärningstillfället, och hade fyllt 14 år vid tidpunkten för tingsrättens prövning. Samtliga misstänkta barn närmade sig således straffbarhetsåldern, huruvida detta krav avser åldern vid gärningstillfället eller vid domstolens prövning är emellertid oklart.

Vad gäller bedömningarna i domstolarna kan konstateras att tingsrätten i *Mordet på en skolgård i Limhamn* fann att det misstänkta barnet hade haft en stor inblandning i det händelseförlopp som lett till 17-åringens död, men att det i målet inte var ställt utom rimligt tvivel att det misstänkta barnet gemensamt och i samförstånd med 16-åringen uppsåtligt hade berövat 17-åringen livet. Tingsrättens bedömning i fallet framstår som en vanlig straffrättslig prövning av om en person har begått brott, med undantaget att det var fråga om en bevistalan och inte ett åtal. Tingsrätten prövade om omständigheterna i målet var styrkta och slutligen om det var ställt utom rimligt tvivel att det misstänkta barnet uppsåtligt hade begått brottet.

I *Mordet på en gård i Derome* framstår domstolsprövningen som desto mer oklar. Vad gäller åklagarens bevistalan avseende mord står det klart att tingsrätten och hovrätten ogillade åklagarens bevistalan till följd av att åklagaren inte uppfyllt sin bevisbörda genom att visa vem som hade utdelat det dödande hugget i mannens hals och omständigheterna kring detta. Vad gäller åklagarens bevistalan avseende grov stöld fann emellertid både tingsrätten och hovrätten att de misstänkta barnen hade begått brottet med stöd av barnens erkännanden och övrig utredning. Domskälen i denna del är sparsamt utformade och det framgår t.ex. inte att vare sig tingsrätten eller hovrätten prövade frågan om uppsåt till den grova stölden.

Det ska inte dras några säkra slutsatser till följd av att en uppsåtsprövning saknas i domskälen, men detta antyder att det möjligen inte är helt klart vad domstolens prövning av en bevistalan ska innefatta. Detta särskilt eftersom en uppsåtsprövning beträffande ett barn

relåg grund för ingripande mot barnet trots att barnet vid den tidpunkten inte av domstol hade konstaterats begå de aktuella brotten, se Kammarrätten i Göteborgs avgörande den 10 juli 2015 i mål nr 2790-15.

¹⁹³ Prop. 1964:10 s. 167.

under 15 år inte torde vara en helt enkel bedömning och till följd av detta finns det all anledning för en domstol att i domskälen redovisa hur denna uppsåtsprövning skett.

Att det inte är helt klart hur prövningen av om ett barn under 15 år har begått brott ska ske, illustreras även av att domstolarna i *Mordet på en gård i Derome* på olika sätt uttrycker vad det är som ska prövas. T.ex. konstaterade tingsrätten att frågan i målet var om det blivit *utrett* att de misstänkta barnen tillsammans i samråd eller samförstånd hade gjort sig skyldiga till mord och grov stöld, samtidigt som tingsrätten konstaterade att beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* gäller även vid bevistalan. Efter dessa uttalanden fann tingsrätten med stöd av barnens erkännanden och övrig utredning det *utrett* att barnen hade begått grov stöld. Även hovrätten uttalade att frågan i en del av målet var om det blivit *utrett* att de misstänkta barnen hade gjort sig skyldiga till grovt rån.

Att domstolarna använder sig av olika begrepp och formuleringar beträffande hur prövningen ska ske, är föga förvånande med hänsyn till att det i de ursprungliga förarbetena har angetts att domstolen vid en bevistalan ska ange huruvida barnet har begått det aktuella brottet eller att så inte har blivit *utrett*.¹⁹⁴ Medan det i senare förarbeten har angetts att domstolen ska ange huruvida den funnit det *styrkt* att barnet har begått gärningen eller inte.¹⁹⁵ Hur dessa begrepp förhåller sig till varandra och till beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel*, som i allmänhet gäller i brottmål och sannolikt även vid en bevistalan, är som tidigare konstaterat något oklart.¹⁹⁶ Genom att tingsrätten och hovrätten i det aktuella fallet dels uttrycker att frågan i målet är om det blivit *utrett* att barnen har begått de aktuella brotten, dels uttrycker att beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* gäller även vid en bevistalan, framstår det som oklart vad det egentligen är som domstolen har prövat och hur denna prövning har skett. Detta eftersom begreppet *utrett* antyder att det är något annat domstolen har gjort än att pröva bevisningen i målet i förhållande till beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel*, vilket inte sker genom en utredning, utan genom en två-steps-prövning av bevisningen i målet.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Prop. 1964:10 s. 167.

¹⁹⁵ Prop. 1983/84:187 s. 11; Prop. 2009/10:105 s. 44.

¹⁹⁶ Se avsnitt 3.3.2.2.

¹⁹⁷ Se avsnitt 3.3.2.2.

4 Sammanfattande diskussion

4.1 Inledning

När institutet bevistalan infördes år 1965 fanns det inget särskilt straffprocessrättsligt system för barn under 15 år som misstänktes för brott.¹⁹⁸ Straffbarhetsåldern om 15 år var redan då en klar utgångspunkt, likaså att samhällets insatser vid behov skulle utgå från dåvarande barnavårdsorgan när ett barn misstänktes för att ha begått brott. Det huvudsakliga skälet till att institutet bevistalan infördes var att förfarandet hos barnavårdsorganen inte var utformat för att utreda brott på ett rättssäkert sätt, samtidigt som omständigheten att ett barn begått brott ofta tillmättes betydelse vid barnavårdsorganens beslut om sociala insatser.¹⁹⁹ Det ansågs till följd av detta föreligga ett behov av brottsutredningar även när ett barn under straffbarhetsåldern misstänktes för brott. Och om nu brottsutredningar skulle inledas ansågs det att dessa lämpligen måste prövas i domstol.²⁰⁰

Införandet av bevistalan kan sägas ha varit startskottet för utvecklingen av en särskild straffprocess för barn under 15 år. Sedan bevistalan infördes för över 50 år sedan har detta särskilda straffprocessrättsliga system successivt utvecklats och finns numera huvudsakligen reglerat i 31-38 §§ LUL. Den nuvarande regleringen rör framförallt förutsättningarna för polisen att utreda brott misstänkt begångna av barn under straffbarhetsåldern. Denna möjlighet att utreda brott misstänkt begångna av barn under 15 år, utan en direkt koppling till en domstolsprövning i form av bevistalan, infördes första gången år 1985.²⁰¹ Av förarbetena framstår det som att polisens utredningar om brott, misstänkt begångna av barn under 15 år, dessförinnan i princip alltid var kopplade till en bevistalan.²⁰² I samband med att polisen gavs denna befogenhet, utvidgades möjligheten att initiera bevistalan till bar-

¹⁹⁸ Jfr prop. 1964:10 s. 27-29. Jfr även 1984/85:JuU6 s. 8-9.

¹⁹⁹ Prop. 1964:10 s. 166, 170-171. Se vidare avsnitt 2.3.

²⁰⁰ Prop. 1964:10 s. 171.

²⁰¹ Innan denna lagändring hade polisen enbart befogenhet att hålla förhör i särskilt angivna fall, nämligen för att utreda om någon som fyllt 15 år var delaktig i brottet eller för att efterforska stöldgods eller om det annars var av särskild vikt att få uppgifter från barnet om gärningen, se prop. 1983/84:187 s. 1. Angående motiven för denna lagändring, se avsnitt 2.3.

²⁰² Se t.ex. uttalandet i prop. 1964:10 s. 171 om att en brottsutredning lämpligen måste prövas i domstol. Se även uttalandet i prop. 1983/84:187 s. 8-13, där införandet av polisiära utredningar motiveras av att socialtjänsten ofta ställer sig tveksam till att utreda brottslighet och att lagstridiga handlingar av barn under 15 år därför ofta inte föranleder någon åtgärd från samhällets sida.

nets vårdnadshavare för att de skulle kunna begära en domstolsprövning om de var övertygade om barnets oskuld.²⁰³

Sedan lagändringen år 1985, när möjligheten att begära bevistalan utvidgades till att omfatta även barnets vårdnadshavare, har institutet varit oförändrat i sak. Samtidigt har straffprocessen för barn under 15 år förflyttat sig från ett socialrättsligt perspektiv till att bli allt mer straffrättsligt präglad.²⁰⁴ Sedan en lagändring år 2010²⁰⁵ är det inte längre i huvudsak barnets eventuella behov av sociala insatser som styr när en utredning om brott kan inledas. Numera har brottets allvar en central betydelse och en utredning om brott enligt 31 § LUL ska som huvudregel inledas när barnet misstänks för ett brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år. En utredning kan i andra fall inledas bl.a. om socialnämnden begär det eller om en utredning är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse.²⁰⁶

Med en allt mer straffrättsligt inriktad process för barn under 15 år, där fler barn utreds för brott och av skäl som inte är hänförliga till barnets behov av sociala insatser, är en relevant fråga om det ur straffprocessuell synpunkt är motiverat att en bevistalan bör väckas i fler fall. För att kunna analysera och diskutera denna fråga följer inledningsvis en sammanfattande diskussion beträffande innebörden av institutet bevistalan, dess roll i det straffprocessrättsliga systemet och eventuella oklarheter med institutet. Därefter analyseras frågorna huruvida det finns några utmaningar med denna prövning och vilken betydelse oskyldighetspresumtionen i artikel 6.2 EKMR och artikel 40.2 (b)(i) Barnkonventionen har för utredningen och prövningen av om ett barn under 15 år har begått brott. Med grund i dessa avsnitt analyseras och diskuteras slutligen frågan huruvida det ur straffprocessuell synpunkt finns anledning att i domstol pröva om ett barn under 15 år har begått brott och om en sådan prövning i så fall bör ske i fler fall.

4.2 Bevistalan i det straffprocessrättsliga systemet

Institutet bevistalan är ett särskilt institut i straffprocessen och något annat än en vanlig brottmålsrättegång. Straffprocessen som i allmänhet syftar till att förverkliga straffrätten

²⁰³ Prop. 1983/84:187 s. 38.

²⁰⁴ För närmare beskrivning av denna perspektivförskjutning, se avsnitt 2.3.

²⁰⁵ Prop. 2009/10:105.

²⁰⁶ Se vidare avsnitt 3.2.1 angående förutsättningarna för att inleda en utredning enligt 31 § LUL.

handlar i dessa fall inte om att förverkliga någon straffrätt eftersom barn under 15 år som begår brott inte får dömas till någon påföljd enligt 1 kap. 6 § BrB. Institutet bevistalan kan istället sägas ha två delvis olika funktioner.²⁰⁷

I det fall bevistalan väcks till följd av socialnämndens begäran är syftet med domstolsprövningen att socialnämnden ska erhålla ett tillfredsställande underlag för nämndens beslut om sociala insatser till följd av det misstänkta brottet.²⁰⁸ I detta socialrättsliga syfte ligger emellertid även en rättssäkerhetsaspekt – att det finns ett värde i att det är domstol och inte en socialnämnd, polis eller åklagare som ska bedöma om barnet har begått brottet.²⁰⁹ I det fall bevistalan väcks till följd av vårdnadshavarens begäran, är syftet att bevisa barnets oskuld, och institutet fyller i dessa fall enbart en rättssäkerhetsfunktion.²¹⁰

Samtidigt som det kan konstateras att bevistalan är ett särskilt institut i straffprocessen, ska domstolens prövning av om barnet har begått det aktuella brottet sannolikt ske på samma sätt som om åklagaren istället för att väcka bevistalan, hade väckt åtal om brott. Av lagtexten i 38 § LUL följer att domstolen vid en bevistalan ska pröva om barnet har begått brottet. En prövning av om någon har begått ett brott innefattar, enligt allmänna straffrättsliga principer, en prövning av samtliga straffrättsliga förutsättningar för att ett brott ska anses vara begånget. Vilket i sin tur innebär en prövning av om rekvisiten i det aktuella straffstadgandet är uppfyllda, om det föreligger några rättfärdigande omständigheter, om kravet på uppsåt eller oaktsamhet är uppfyllt och om det föreligger några ursäktande omständigheter.²¹¹

Vidare medför en hänvisning i 38 § andra stycket LUL till bestämmelserna om allmänt åtal för brott, för vilket är föreskrivet fängelse i mer än ett år, att beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* som gäller i brottmål, sannolikt även gäller vid en bevistalan. Med anledning av att beviskravet inte finns föreskrivet i någon bestämmelse, utan har fastställts av HD i NJA 1980 s. 725, är beviskravet inte direkt tillämpligt. Om inte annat framgår torde emel-

²⁰⁷ Det kan nämnas att det är oklart vad syftet med bevistalan är i det fall en prövning väcks till följd av Socialstyrelsens begäran. Vidare borde denna möjlighet, om den ens bör finnas, numera tillkomma IVO, som enligt 13:1 SoL numera har tillsynsansvar över socialnämnderna. Jfr prop. 2009/10:105 s. 44 ang. Socialstyrelsens f.d. tillsynsansvar över socialnämnderna.

²⁰⁸ Se vidare avsnitt 2.3.

²⁰⁹ Se vidare avsnitt 2.3.

²¹⁰ Se vidare avsnitt 3.3.4 angående negativ bevistalan.

²¹¹ Angående detta stycke, se avsnitt 3.3.2.1.

lertid hänvisningen i 38 § andra stycket LUL till de bestämmelser som i övrigt gäller för brottmål, utgöra stöd för att beviskravet som i allmänhet gäller i brottmål, gäller även vid en bevistalan.²¹²

Även rättssäkerhetsskäl talar för att beviskravet *ställt bortom rimligt tvivel* gäller vid en bevistalan med anledning av att det inte har angivits skäl för att en lägre grad av säkerhet kan godtas vid avgörande om ett barn under 15 år har begått brott, än vid avgörande om en person över 15 år har begått brott.²¹³ Till följd av ett uttalande i de ursprungliga förarbetena om att domstolen vid en bevistalan ska ange om barnet har begått brottet eller att så inte har blivit *utrett*, är emellertid rättsläget något oklart.²¹⁴ Ett klargörande av lagstiftaren beträffande vilket beviskrav som gäller vid en bevistalan hade därför varit önskvärt. Med anledning av att en bevistalan enligt förarbetena enbart kan överklagas till hovrätten och därmed inte till HD²¹⁵, är det endast lagstiftaren som kan klargöra denna fråga.

Ytterligare en fråga som det finns all anledning att klargöra är hur förfarandet vid negativ bevistalan ska gå till. I det fall barnets vårdnadshavare begär bevistalan har åklagaren befogenhet att väcka negativ bevistalan för att visa barnets oskuld. Med bakgrund i att den svenska straffprocessen i huvudsak bygger på den ackusatoriska principen där åklagarens uppgift är att föra bevisning om den misstänkta personens skuld, kan det konstateras att denna ordning är systemfrämmande. Trots detta berördes i lagstiftningsprocessen överhuvudtaget inte frågan hur förfarandet vid negativ bevistalan ska gå till och under vilka förutsättningar en sådan ska väckas. Rättsläget vad gäller förutsättningarna för att väcka negativ bevistalan och hur förfarandet i domstol ska gå till är därför i hög grad oklart. Vad som står klart är att negativ bevistalan är tänkt att utgöra en slags rättssäkerhetsgaranti och införandet av denna möjlighet torde i någon mån ha motiverats av att upprätthålla den grundläggande rättssäkerhetsgarantin oskyldighetspresumtionen.²¹⁶

Undersökningen av institutet bevistalan har således visat på att flertalet rättsliga frågor av relevans är oklara. Ett klargörande av dessa frågor handlar i grund och botten om rättssäkerhet. För att t.ex. negativ bevistalan ska fungera som en rättssäkerhetsgaranti, är det av

²¹² Angående detta stycke, se avsnitt 3.3.2.2.

²¹³ Se vidare avsnitt 3.3.2.2.

²¹⁴ Se vidare avsnitt 3.3.2.2.

²¹⁵ Prop. 1964:10 s. 167.

²¹⁶ Angående detta stycke, se avsnitt 3.3.4.

avgörande betydelse att det står klart hur en sådan prövning ska gå till, under vilka förutsättningar negativ bevistalan ska väckas, att barnets vårdnadshavare är medvetna om sin initiativrätt och inte minst att betydelsen av barnets vilja i den aktuella situationen klargörs. En fråga som är desto mer klar är att domstolen vid en bevistalan ska pröva om barnet har begått det aktuella brottet. Att frågan är klar medför emellertid inte att en sådan prövning är oproblematisk, vilket diskuteras i nästkommande avsnitt.

4.3 Eventuella utmaningar med institutet – särskilt om skuld

En följd av att domstolen vid en bevistalan ska pröva om barnet har begått det aktuella brottet är att samtliga straffrättsliga förutsättningar för att en viss gärning ska anses utgöra ett brott, ska vara uppfyllda.²¹⁷ Vid denna prövning ska domstolen bl.a. ta ställning till kravet på skuld i form av uppsåt eller oaktsamhet. Med bakgrund i att barn särbehandlas i straffrätten till följd av en bristande ansvarsförmåga, vilket i sin tur torde böttna i att barn inte har utvecklat en tillräcklig förmåga att förstå den fulla innebörden av sina gärningar och/eller kontrollera sitt handlande efter en sådan insikt,²¹⁸ kan det konstateras att kravet på skuld i form av uppsåt eller oaktsamhet kan bli en svår och problematisk bedömning.

Detta eftersom kravet på uppsåt innebär att barnet ska ha varit medveten och förstått innebörden av det hen gjort, vilket innefattar både medvetenhet om den faktiska gärningen och insikt om vilka konsekvenser som gärningen har eller kan få. Medan kravet på oaktsamhet innebär att barnet inte har förstått den fulla innebörden av gärningen och dess konsekvenser, men att hen borde ha gjort det.²¹⁹

Kravet på skuld är således kopplat till medvetenhet och förmågan att inse vilka konsekvenser ens handlingar får eller kan få. Dessa förmågor är hos ett barn under utveckling²²⁰ och frågan är när dessa förmågor är tillräckligt utvecklade för att ett barn ska anses kunna begå en brottslig gärning med uppsåt eller oaktsamhet. Det är inte otänkbart att en 14-åring skulle kunna uppfylla kravet på skuld i form av uppsåt eller oaktsamhet. Men det är desto mer oklart om en 10-åring eller en 7-åring överhuvudtaget kan begå en brottslig gärning med uppsåt eller oaktsamhet. En relevant fråga i detta sammanhang är således om

²¹⁷ Se vidare avsnitt 3.3.2.1.

²¹⁸ Se vidare avsnitt 2.2.

²¹⁹ Angående detta stycke, se vidare avsnitt 3.3.2.1.

²²⁰ Jfr avsnitt 2.2.

det finns en gräns för vid vilken ålder ett barn kan begå en brottslig gärning med uppsåt eller oaktsamhet.

Oavsett svaret på föregående fråga är nästa fråga hur denna individuella prövning av skuld hos ett barn, en person där de relevanta kognitiva förmågorna är under utveckling, ska ske på ett rättssäkert sätt. Den besvärliga prövning av enskilda barns ansvarsförmåga som lagstiftaren har velat undvika genom att införa en fast straffbarhetsålder²²¹ kan vid prövningen av en bevistalan inte undvikas. Däremot torde en uppsåtsprövning i förhållande till mycket små barn åtminstone inte bli aktuell annat än i undantagsfall till följd av det krav som i förarbetena uppställs på att ett barn bör närma sig straffbarhetsåldern för att en bevistalan ska få väckas.²²²

4.4 Oskyldighetspresumtionens betydelse för utredningen och prövningen av om ett barn under 15 år har begått brott

Det står klart att den grundläggande rättssäkerhetsprincipen oskyldighetspresumtionen torde haft viss betydelse vid utformandet av negativ bevistalan som syftar till att barnets vårdnadshavare ska kunna begära en domstolsprövning för att visa att barnet är oskyldigt.²²³ Frågan är emellertid vilken betydelse oskyldighetspresumtionen egentligen har för utredningen och prövningen av om ett barn under 15 år har begått brott och om det krävs en domstolsprövning för att tillgodose denna grundläggande rättssäkerhetsprincip.

Oskyldighetspresumtionen gäller under hela det straffprocessuella förfarandet till dess att domstol i enlighet med lag finner att den misstänkta personen har begått det aktuella brottet.²²⁴ När det gäller barn under 15 år som misstänks för brott är möjligheterna till en domstolsprövning genom institutet bevistalan i 38 § LUL restriktivt utformade. Det inne-

²²¹ Jareborg & Zila, *Straffrättens påföljdslära*, s. 18.

²²² Prop. 1964:10 s. 167. En annan fråga kopplad till uppsåtsprövningen är förhållandet mellan polisens utredning enligt 31 § LUL och domstolens prövning av en bevistalan. I förarbetena anges att en utredning som inletts till följd av socialnämndens begäran, inte ska utreda uppsåtsfrågan eller frågan om brottsrubricering eftersom det i dessa fall är tillräckligt och klarlägga det händelseförlopp som barnet deltagit i, se prop. 1983/84:187 s. 13-15. Om en bevistalan väcks i dessa fall måste därför utredningen kompletteras avseende frågan om uppsåt för att åklagaren vid en domstolsprövning ska kunna föra talan om brott, eftersom en uppsåtsprövning ingår i denna prövning.

²²³ Jfr 1984/85:JuU187 s. 9-10, 12-13.

²²⁴ Se vidare avsnitt 2.5.2.

bär att huvudregeln är att en utredning om brott enligt 31 § LUL läggs ned i enlighet med 32 § andra stycket LUL så snart barnets delaktighet i den brottsliga gärningen är tillräckligt utredd för att tillgodose syftet med utredningen.²²⁵ I det fall en utredning läggs ned ska barnet, oavsett vad polisens utredning har kommit fram till, betraktas som oskyldigt i enlighet med oskyldighetspresumtionen eftersom barnet inte har konstaterats skyldigt till det aktuella brottet av domstol.

Samtidigt som det står klart att barnet i detta läge ska betraktas som oskyldigt, kan det konstateras att en utredning enligt 31 § LUL i de flesta fall ska komma fram till någon form av slutsats avseende barnets delaktighet i den brottsliga gärningen.²²⁶ En relevant fråga i detta läge är därför vilka begränsningar oskyldighetspresumtionen innebär för polis och åklagares uttalanden om barnets delaktighet i den brottsliga gärningen.

Europadomstolen har slagit fast att oskyldighetspresumtionen även omfattar uttalanden av myndighetspersoner såsom polis och åklagare.²²⁷ Polis och åklagare måste därför vid beslut om nedläggning av en brottsutredning enligt 31 § LUL iaktta försiktighet vid utformandet av skälen till beslutet. Vid bedömningen av om ett uttalande strider mot oskyldighetspresumtionen måste det göras en avgörande distinktion mellan uttalanden om att någon är misstänkt och uttalanden som innebär en klar deklaration av en myndighetsperson att en person har begått brottet i fråga.²²⁸ Vidare måste frågan om ett uttalande är i strid med oskyldighetspresumtionen avgöras utifrån det sammanhang och de särskilda omständigheterna i vilket uttalandet skedde.²²⁹

Ett beslut om nedläggning av en utredning enligt 31 § LUL får således inte utformas så att det framstår som om barnet har begått det aktuella brottet, även om detta är utredningens slutsats. Detta eftersom en kränkning av oskyldighetspresumtionen sker om en myndighetsperson ger uttryck för åsikten att en person är skyldig innan detta bevisats enligt

²²⁵ Bring & Diesen, *Förundersökning*, s. 242. Syftet med utredningar enligt 31 § LUL varierar och därmed även utredningens omfattning, se vidare avsnitt 3.2.3.

²²⁶ Jfr t.ex. uttalandet i 1984/85:JuU187 s. 9 om att ett barn till följd av socialnämndens och polisens åtgärder kan komma att betraktas som en brottsling och att polisens utredningar enligt 31 § LUL innebär att inte bara socialnämnderna ska ta ställning till brottet utan att ansvaret också kommer att ligga på polisen. Angående utredningens innehåll, se vidare avsnitt 3.2.3.

²²⁷ Se t.ex. *Daktaras mot Litauen*, 2000-10-10. Se även Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 328-331.

²²⁸ § 166 i *Ismoilov m.fl. mot Ryssland*, 2008-04-24.

²²⁹ *Daktaras mot Litauen*, 2000-10-10.

lag.²³⁰ Frågan om ett uttalande är i strid med oskyldighetspresumtionen, påverkas som ovan konstaterats, av det sammanhang och de särskilda omständigheterna i vilket uttalandet skedde. Vid denna bedömning kan det t.ex. ha betydelse om ett uttalande sker i ett beslut inom ramen för straffprocessen eller om ett uttalande sker under en presskonferens.²³¹

När det gäller beslut att lägga ned en utredning enligt 31 § LUL torde det vara särskilt viktigt att oskyldighetspresumtionen får full genomslagskraft. Detta eftersom straffprocessen i detta läge som huvudregel är avslutad och barnet inte har någon möjlighet att begära att få skuldfrågan prövad i domstol. Samtidigt kan det konstateras att syftet med en utredning enligt 31 § LUL i flera fall är att polisens utredning av barnets delaktighet ska ligga till grund för andra myndighetsbeslut, såsom socialnämndens beslut om sociala insatser. I denna situation ska barnet å den ena sidan betraktas som oskyldigt i enlighet med oskyldighetspresumtionen, å den andra sidan kan barnet konstateras ha haft en stor inblandning i den brottsliga gärningen, vilket kan föranleda beslut om sociala insatser till följd av det misstänkta brottet. Denna otillfredsställande ordning torde emellertid vara ofrånkomlig så länge brott ses som en indikation på att ett barn kan vara i behov av sociala insatser. Även om det är ofrånkomligt, kan det konstateras att denna ordning medför att oskyldighetspresumtionens genomslagskraft i någon mån blir illusorisk för barn under 15 år som misstänks för brott.

Nästa fråga av relevans är hur institutet bevistalan förhåller sig till oskyldighetspresumtionen och vilken betydelse denna domstolsprövning får för oskyldighetspresumtionens tillämplighet. I de fall en bevistalan väcks enligt 38 § LUL kan det inledningsvis konstateras att oskyldighetspresumtionen innebär att barnet ska betraktas som oskyldigt till dess att åklagaren vid en domstolsprövning kan visa att barnet har begått den otillåtna gärningen, att hen har ett personligt ansvar och att domstolen finner att bevisningen för detta når upp till beviskravet, som sannolikt är, ställt bortom rimligt tvivel.²³² I det fall domstolen finner att barnet har begått brottet upphör oskyldighetspresumtionen att gälla när den fäl-

²³⁰ § 41 i *Daktaras mot Litauen*, 2000-10-10.

²³¹ I *Daktaras mot Litauen* fann Europadomstolen det t.ex. betydelsefullt vid bedömningen av om en kränkning av oskyldighetspresumtionen skett, att uttalandet hade skett i ett motiverat beslut inom ramen för brottmålsförfarandet och inte vid t.ex. en presskonferens, se §§ 44-45 i *Daktaras mot Litauen*, 2000-10-10.

²³² Angående innebörden av domstolens prövning av en bevistalan, se vidare avsnitt 3.3.2.

lande domen har vunnit laga kraft.²³³ Om domstolen istället ogillar åklagarens bevistalan ska barnet betraktas som oskyldigt i enlighet med oskyldighetspresumtionen.

Även i detta läge kan det ifrågasättas vilken betydelse oskyldighetspresumtionen egentligen får för barn under 15 år som misstänks för brott. Detta eftersom domen vid en bevistalan inte är bindande för socialnämnden, vare sig denna är friande eller fällande, och att socialnämnden således är oförhindrad att värdera bevisning på annat sätt än allmän domstol.²³⁴ Att så är fallet torde grunda sig i att det är fråga om två skilda prövningar. En socialrättslig bedömning av barnets behov av sociala insatser är framåtblickande, medan en straffrättslig prövning av om någon har begått brott är bakåtblickande. Samtidigt måste det återigen konstateras att det är en otillfredsställande ordning att ett barn som av domstol har friats från brottsmisstankar och därmed ska betraktas som oskyldigt enligt oskyldighetspresumtionen, trots detta till följd av samma händelseförlopp och samma bevisning, i en annan myndighetsprocess kan bedömas ha varit tillräckligt delaktig i det aktuella händelseförloppet för att, till följd av detta, anses ha ett behov av sociala insatser.

Oskyldighetspresumtionen i artikel 6.2 EKMR och artikel 40.2 (b)(i) Barnkonventionen ställer således krav på att ett barn under 15 år ska betraktas som oskyldigt till dess att åklagaren vid en domstolsprövning kan visa att det misstänkta barnet har begått den otillåtna gärningen, att barnet har ett personligt ansvar och att domstolen finner att bevisningen för detta når upp till beviskravet, som sannolikt är, ställt bortom rimligt tvivel. Även om införandet av negativ bevistalan i någon mån motiverades av ett behov av att tillgodose den grundläggande rättssäkerhetsprincipen oskyldighetsprincipen, kan det konstateras att oskyldighetspresumtionen i artikel 6.2 EKMR och artikel 40.2 (b)(i) Barnkonventionen inte i sig motiverar att domstol ska pröva frågan om ett barn under 15 år har begått brott.

Förhållandet mellan oskyldighetspresumtionen och institutet bevistalan kan istället beskrivas som att omständigheten att en domstolsprövning i form av bevistalan inte har skett, leder till att barnet ska betraktas som oskyldigt, oavsett vad en utredning om brott har kommit fram till. Detta innebär bl.a. att åklagare och andra myndighetspersoner måste iaktta försiktighet vid uttalanden om barn under 15 år som misstänks för brott. Oskyldighetspresumtionen torde emellertid inte innebära några begränsningar för vad polisen in-

²³³ Nordlöf, *Oskuldspresumtionen - en utopi för minderåriga barn misstänkta för brott*, s. 195.

²³⁴ Prop. 1964:10 s. 167.

ternt får dra för slutsatser avseende barnets delaktighet i brottet. Med anledning av att möjligheterna till en domstolsprövning i form av bevistalan enligt 38 § LUL är restriktivt utformade och barnet i fråga har inte någon möjlighet att själva begära domstolens prövning av frågan, torde det vara särskilt viktigt att oskyldighetspresumtionen får full genomslagskraft när en utredning enligt 31 § LUL läggs ned.

4.5 Finns det ur straffprocessuell synpunkt anledning att i domstol pröva om ett barn under 15 år har begått brott?

Att oskyldighetspresumtionen i sig inte motiverar att domstol ska pröva frågan huruvida ett barn under 15 år har begått brott, leder inte till slutsatsen att det ur straffprocessuell synpunkt saknas skäl för en domstolsprövning när ett barn under 15 år misstänks för brott. En analys av denna fråga måste ske utifrån ett vidare perspektiv.

Ser man till straffprocessens funktion i allmänhet så kan det inledningsvis konstateras att straffprocessrätten består av regler om hur straffrätten ska verkställas när någon misstänks för brott. Med anledning av att de straffrättsliga påföljderna finns till för att folk i allmänhet ska avhålla sig från att begå brott, kan det hävdas att även straffprocessen har denna funktion.²³⁵ När det gäller barn under 15 år som inte får dömas till någon påföljd för brott så kan det anföras att det ur straffprocessuell synpunkt saknas anledning att pröva frågan om barnet har begått brott i domstol. Frågan är emellertid om en domstolsprocess enbart syftar till att döma ut en straffrättslig påföljd.

Även om straffprocessen i grunden har till syfte att verkställa straffrätten, så kan det sägas att det straffprocessrättsliga systemet har två funktioner – brottsbekämpning och rättssäkerhet.²³⁶ Fastän barn under 15 år inte får dömas till någon påföljd för brott, har det ansetts föreligga ett behov av att utreda även misstänkt begångna brott av barn under 15 år. Om nu barn under 15 år ska utredas, vilket de gör i allt större utsträckning, måste även straffprocessen för dessa barn utformas på ett rättssäkert sätt. Vid en utredning av brott är

²³⁵ Jfr Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*, s. 19.

²³⁶ Olivecrona, *Rättegången i brottmål enligt RB*, s. 16. Se även Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*, s. 31 där hänvisning ang. denna funktionsfördelning sker till Lindblom, *Tvekamp eller inkvisition? Reflektioner om straffprocessens samhällsfunktion och grundstruktur*, s. 627 och 633.

det den brottsbekämpande funktionen som dominerar, medan det vid en domstolsprövning kan sägas att båda funktionerna samspelar.²³⁷

Med denna bakgrund kan det konstateras att syftet med en domstolsprövning vid misstanke om brott inte enbart är att döma ut påföljd till följd av brottet, utan även att en självständig och oberoende prövning av åklagarens bevisning utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv sker. Att barn under 15 år utreds för brott och i vissa fall bedöms begå brott, utan att en domstolsprövning sker, är en otillfredsställande ordning. Behovet av en domstolsprövning torde inte ha minskat sedan bevistalan infördes år 1965 och det i förarbetena angavs att en brottsutredning lämpligen måste prövas i domstol.²³⁸ Även införandet av negativ bevistalan visar på att det i samband med att polisen gavs befogenhet att utreda barn under 15 år som misstänks för brott, av rättssäkerhetsskäl, ansågs föreligga ett behov av att barnets vårdnadshavare skulle ha en viss möjlighet att begära domstolens prövning av skuldfrågan.²³⁹

Slutsatsen är således att det ur straffprocessuell synpunkt finns (rättssäkerhets)skäl att i domstol pröva frågan om ett barn under 15 år har begått brott. Med anledning av att allt fler barn under 15 år som misstänks för brott ska utredas i en straffprocess som blivit allt mer straffrättsligt präglad, kan det även med fog anföras att en sådan prövning bör ske i fler fall när ett barn misstänks för allvarigare brottslighet. Samtidigt som rättssäkerhetsskäl motiverar en sådan prövning, kan det ifrågasättas i vilket avseende domstolens prövning av en bevistalan leder till rättssäkerhet för dessa barn.

För även om en domstolsprocess innebär rättssäkerhet i form av kontradiktion och en självständig och oberoende prövning av åklagarens bevisning, så är denna domstolsprövning som konstaterat inte bindande för andra myndigheter.²⁴⁰ Detta innebär t.ex. att socialnämnden vid en bedömning av barnets behov av sociala insatser, där barnets delaktighet i det misstänkta brottet är av betydelse, kan värdera bevisningen för barnets delaktighet i det aktuella händelseförloppet annorlunda än allmän domstol. Denna ordning väcker frå-

²³⁷ Se Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*, s. 31 där hänvisning ang. denna funktionsfördelning sker till Lindblom, *Tvekamp eller inkquisition? Reflektioner om straffprocessens samhällsfunktion och grundstruktur*, s. 627 och 633.

²³⁸ Prop. 1964:10 s. 171.

²³⁹ Prop. 1983/84:187 s. 38.

²⁴⁰ Prop. 1964:10 s. 167.

gan vad en prövning i allmän domstol av om ett barn under 15 år har begått brott, egentligen tillför. Svaret på denna fråga torde vara att en självständig och oberoende prövning av brottsutredningen sker, vilket ger socialnämnden ett så rättvisande underlag som möjligt vid bedömningen av barnets behov av sociala insatser. Rättssäkerheten för det misstänkta barnet torde däremot inte ligga i förgrunden för denna prövning. Trots att graden av rättssäkerhet som en domstolsprocess i dessa fall medför för barnet kan ifrågasättas, medför en sådan prövning i vart fall en högre grad rättssäkerhet än att frågan om barnet ska betraktas som skyldig till brottet är beroende av polis eller åklagares bedömning.

5 Slutord

Allt fler barn under 15 år som misstänks för brott ska utredas av polisen och det straffprocessrättsliga systemet för barn under straffbarhetsåldern har blivit allt mer straffrättsligt inriktat. Samtidigt har dessa barn inte samma rättssäkerhetsgarantier som en person över 15 år som misstänks för brott. Detta trots att behovet av rättssäkerhet torde vara större desto yngre barnet är med anledning av barnets bristande förmåga att själv ta tillvara sina rättigheter. Att det finns ett behov av att stärka rättssäkerheten för barn under straffbarhetsåldern som misstänks för brott står således klart. Frågan är emellertid om lösningen är att domstol i fler fall ska pröva frågan om ett barn under 15 år har begått brott. Ur straffprocessuell synpunkt finns skäl för en sådan prövning eftersom en domstolsprocess inte enbart syftar till att utdöma en straffrättslig påföljd, utan även till att en oberoende och självständig prövning av åklagarens bevisning av rättssäkerhetsskäl ska ske.

Att det ur straffprocessuell synpunkt finns skäl att i domstol pröva om ett barn under 15 år har begått brott, leder emellertid inte till slutsatsen att detta är en lämplig ordning och vad som bör vara gällande rätt. Vid en diskussion av vad som bör vara gällande rätt måste det även beaktas att en sådan domstolsprövning inte är oproblematisk. Utgångspunkten för detta arbete har varit institutet bevistalan och vad som för nuvarande är gällande rätt beträffande möjligheterna att i domstol pröva om ett barn under 15 år har begått brott. Undersökningen och analysen av detta institut har visat på att flera rättsliga frågor av relevans är oklara vilket leder till rättsosäkerhet. Om barnets vårdnadshavare t.ex. av rättssäkerhetsskäl ska ha en viss möjlighet att initiera domstolens prövning för att visa barnets oskuld, är det av avgörande betydelse att det står klart under vilka förutsättningar åklagaren ska väcka negativ bevistalan, hur domstolsprövningen av en negativ bevistalan ska gå till och inte minst att barnets vårdnadshavare får rätt att ta del av utredningsresultatet för att kunna ta ställning till om en negativ bevistalan ska begäras.

Ett oklart rättsläge kan i sig vara en utmaning vid rättstillämpningen där gällande rätt måste fastställas. Institutet bevistalan föranleder, utöver ett oklart rättsläge, även andra rättsliga utmaningar. Detta dels med anledning av att en prövning av om någon har begått brott innefattar en prövning av skuld i form av uppsåt eller oaktsamhet. Det torde vara okontroversiellt att påstå att en bedömning av om ett barn under 15 år har varit tillräckligt medveten om vad denna gjort och haft insikt i vilka konsekvenser handlandet leder till el-

ler kan leda till, kan bli problematisk till följd av att de relevanta kognitiva förmågorna är under utveckling hos dessa barn.

Domstolsprövningar av om barn under 15 år har begått brott är även ur ett principiellt perspektiv otillfredsställande med anledning av att en av de mest grundläggande rättsliga utgångspunkterna i straffrätten är att barn under 15 år inte ska hållas straffrättsligt ansvariga till följd av att de inte anses ha utvecklat en tillräcklig ansvarsförmåga. Vid en bevistalan där domstolen ska ta ställning till om barnet har begått det brott åklagaren påstår, är det emellertid just barnets straffrättsliga ansvarsförmåga som ska prövas. Om vi ska ha en ordning där frågan om barn under 15 år har begått brott prövas i domstol, och kanske i allt större utsträckning, måste frågan som lagstiftaren har lämnat obesvarad, besvaras – kan barn principiellt sett begå brott?²⁴¹

²⁴¹ Om så är fallet torde betydelsen av straffbarhetsåldern i 1 kap. 6 § BrB i någon mån urholkas.

Källförteckning

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 1956:55 Skyddslag: Strafflagberedningens slutbetänkande.

SOU 2008:111 Barn som misstänks för brott: Barnbrottsutredningens betänkande.

SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag: Betänkande av Barnrättighetsutredningen.

Propositioner

Prop. 1964:10 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om införande av brottsbalken m.m.

Prop. 1983/84:187 Om utredning av brott av barn under 15 år.

Prop. 1989/90:107 om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter.

Prop. 2009/10:105 Barn under 15 år som misstänks för brott.

Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Utskottsbetänkanden

Justitiekommitténs betänkande 1984/85:JuU6: om utredning av brott av barn under 15 år (prop. 1983/84:187 jämte motioner).

Justitiekommitténs betänkande 2017/18:JuU18: Unga lagöverträdare.

Rättsfall

Europadomstolen

Deweert mot Belgien, 1980-02-27.

Allenet de Ribemont mot Frankrike, 1995-02-19.

Daktaras mot Litauen, 2000-10-10.

Butkevicius mot Litauen, 2002-03-26.

Grabchuk mot Ukraina, 2006-09-21.

Ismoilov m.fl. mot Ryssland, 2008-04-24.

Shagin mot Ukraina, 2009-12-10.

Mikolajová mot Slovakien, 2011-01-18.

Europakommissionen

Österrike mot Italien, 1961-01-11, 1963-03-30.

Högsta domstolen

NJA 1980 s. 725.

NJA 2016 s. 341.

Hovrätterna

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 23 juni 2016 i mål nr B-2578-16 [cit. *Mordet på en gård i Derome*].

Tingsrätterna

Malmö tingsrätts dom den 6 februari 2015 i mål nr B 7420-14 [cit. *Mordet på en skolgård i Limhamn*].

Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare Regeringsrätten)

Regeringsrättens årsbok 1948 not. s. 131.

Kammarrätterna

Kammarrätten i Göteborgs avgörande den 10 juli 2015 i mål nr 2790-15.

Beslut

Justitieombudsmannen

JO:s ämbetsberättelse 2001/02:JO1, *Åklagar- och polisväsendena, En polismyndighets handläggning av en mordutredning med barn inblandade*, Dnr 3556-1998, s. 51-66 [cit. JO, dnr 3556-1998].

Åklagarmyndigheten

Åklagarmyndigheten, Åklagarområde Bergslagen, Åklagarkammaren i Karlstad, Chefsåklagare Niclas Wargrens beslut 2018-03-26, ärende AM-62022-17 [cit. Åklagarmyndigheten, *Beslut i Kevinfallet*].

Litteratur

Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., Iustus Förlag, Uppsala, 2013 [cit. Asp, Ulväng & Jareborg, *Kriminalrättens grunder*].

Asp, Petter, *Barn(straff)rätt*, Cederborg, Ann-Christin & Warnling-Nerep, Wiweka (red.), *Barnrätt - en antologi*, 1 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 2014, s. 68-85 [cit. Asp, *Barn(straff)rätt*].

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 10 (2007), *Barnets rättigheter inom rättsskipning för unga lagöverträdare*.

Bring, Thomas & Diesen, Christian, *Förundersökning*, 4 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 2009 [cit. Bring & Diesen, *Förundersökning*].

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 2015 [cit. Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*].

Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, 2 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 2015 [cit. Diesen, *Bevisprövning i brottmål*].

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Heuman, Lars, *Rättegång: Fjärde häftet*, 7 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 2009 [cit. Ekelöf, Edelstam & Heuman, *Rättegång: Fjärde häftet*].

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars & Pauli, Mikael, *Rättegång: Första häftet*, 9 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016 [cit. Ekelöf, Edelstam, Heuman & Pauli, *Rättegång: Första häftet*].

Estrada, Felipe, *Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur*, Estrada, Felipe & Flyghed, Janne (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, 4 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2017, s. 27-62 [cit. Estrada, *Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur*].

Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT 2004 s. 1-10 [cit. Jareborg, *Rättsdogmatik som vetenskap*].

Jareborg, Nils & Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, 5 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2017 [cit. Jareborg & Zila, *Straffrättens påföljdslära*].

Kaldal, Anna & Tärnfalk, Michael, *Samhällets hantering av barn som begår brott - en verksamhet i flera spår*, Leviner, Pernilla & Lundström, Tommy (red.), *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*, 1 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 239-261 [cit. Kaldal & Tärnfalk, *Samhällets hantering av barn som begår brott*].

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod*, Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013, s. 21-45 [cit. Kleineman, *Rättsdogmatisk metod*].

Leijonhufvud, Madeleine, *Förarbeten*, Bernitz, Ulf, Heuman, Lars, Leijonhufvud, Madeleine, Seipel, Peter, Warnling-Nerep, Wiweka & Vogel, Hans-Heinrich, *Finna rätt: Juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 13 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 2014, s. 111-131 [cit. Leijonhufvud, *Förarbeten*].

Lindblom, Per Henrik, *Tvekamp eller inkvisition? Reflektioner om straffprocessens samhällsfunktion och grundstruktur*, SvJT 1999 s. 617-655 [cit. Lindblom, *Tvekamp eller inkvisition? Reflektioner om straffprocessens samhällsfunktion och grundstruktur*].

Nordlöf, Kerstin, *Unga lagöverträdare i social-, straff- och processrätt*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012 [cit. Nordlöf, *Unga lagöverträdare*].

Nordlöf, Kerstin, *Oskuldspresumtionen - en utopi för minderåriga barn misstänkta för brott*, Nordlöf, Kerstin (red.), *Argumentation i nordisk straffrätt*, 1 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 2013, s. 168-199 [cit. Nordlöf, *Oskuldspresumtionen - en utopi för minderåriga barn misstänkta för brott*].

Nowak, Karol, *Oskyldighetspresumtionen*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2003 [cit. Nowak, *Oskyldighetspresumtionen*].

Olivecrona, Karl, *Rättegången i brottmål enligt RB*, 3 uppl., P.A. Nordstedt & Söners förlag, Stockholm, 1968 [Olivecrona, *Rättegången i brottmål enligt RB*].

Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap: Del 1*, JT 1995-96, s. 726-748 [Sandgren, *Om empiri och rättsvetenskap*].

Sandgren, Claes, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?*, Tidsskrift för Rettsvetenskap, volym 118, 2005, s. 648-656 [cit. Sandgren, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?*].

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod och argumentation*, 3 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 2015 [cit. Sandgren, *Rättsvetenskap*].

Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, 6 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2017 [cit. Schiratzki, *Barnrättens grunder*].

Schlyter, Karl, *Från dagens diskussion*, SvJT 1948 s. 445-446 [cit. Schlyter, *Från dagens diskussion*].

Strömholm, Stig, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning: En lärobok i allmän rättslära*, 5 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm, 1996 [cit. Strömholm, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning: En lärobok i allmän rättslära*].

Elektroniskt material

Myndighetskrivelser

Barnombudsmannen, Wickström, Anita, *Grundläggande mänskliga rättigheter för barn som misstänks för brott*, skrivelse dnr 3.5.1:0710/17, 3 oktober 2017, tillgänglig via: <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/vart-arbete/skrivelser/2017/10/grundlaggande-manskliga-rattigheter-for-barn-som-misstanks-for-brott/>, läst 18 maj 2018 [cit. Barnombudsmannen, *Grundläggande mänskliga rättigheter för barn som misstänks för brott*].

Åklagarmyndigheten, *Bröder avförda från utredning i Arvika*, pressmeddelande den 27 mars 2018, tillgänglig via: <https://www.aklagare.se/nyheter-press/pressmeddelanden/?newsId=6120BEA3595DA9C2>, läst 18 maj 2018 [cit. Åklagarmyndigheten, *Pressmeddelande*].

Nyhetsartiklar

Sköld, Josefin, ”*Polis ska inte avgöra skuldfrågan*”, Dagens Nyheter, 20 september 2017, tillgänglig via: <https://www.dn.se/nyheter/sverige/polis-ska-inte-avgora-skuldfragan/>, läst 18 maj 2018 [cit. Dagens Nyheter, *Polis ska inte avgöra skuldfrågan*].

Sköld, Josefin, Otto, Urisman, Alexandra & Kleen, af, Björn, *Två små barn pekades ut som mördare – nu ifrågasätts utredningen av mordet på Kevin*, Dagens Nyheter, 26 april 2017, tillgänglig via: <https://www.dn.se/nyheter/sverige/tva-sma-barn-pekades-ut-som-mordare-nu-ifragasatts-utredningen-av-mordet-pa-kevin/>, läst 18 maj 2018 [cit. Dagens Nyheter, *Två små barn pekades ut som mördare*].

Sköld, Josefin & Otto, Urisman, Alexandra, *Beslut om Hovsjöfallet dröjer*, Dagens Nyheter, 17 maj 2018, tillgänglig via: <https://www.dn.se/nyheter/beslut-om-hovsjofallet-drojer/>, läst 18 maj 2018 [cit. Dagens Nyheter, *Beslut om Hovsjöfallet dröjer*].

Övrigt material

Socialstyrelsen, Handbok för socialtjänsten, *Barn och unga som begår brott*, 2009.

Åklagarmyndigheten, Riksåklagarens riktlinjer, *Överprövning och annan prövningsverksamhet*, RÅR 2013:1 [cit. Riksåklagarens riktlinjer, RÅR 2013:1].